

LONDON, 24. APRILA 1978

LETO XXXI. ŠTEV. 460.

Uvodniki:

KJER SE PREPIRATA DVA...

Po končani vojni leta 1945. je britanska vlada naročila svojemu civilnemu predstavniku v Eritreji, ki je bila od italijanske predaje dalje okupirana od britanske vojske, naj ugotovi razpoloženje Eritrejcem glede njihove bodočnosti. Preference so bile ugotovljene v tem-le redu: 1. neodvisna Eritreja, 2. vrnitev pod italijansko upravo, 3. ostati pod Britanci. Četrte možnosti, vključitve v Abesinijo, Eritrejci sploh niso predvideli.

Na nesrečo Britanci eritrejskih želja sploh niso upoštevali: na sestanku med predstavnikom britanskega zunanjega ministra in predstavnikom britanske civilne uprave v Eritreji, je prvi zavrnil dokazni material drugega, da želi biti Eritreja v prvi vrsti neodvisna država; pojasnil mu je, da je bilo že odločeno, da pride Eritreja pod Abesinijo in da je bilo konsultiranje z domačini le 'formalne narave'.

To nam prihaja na misel, ko zaključujemo objavo dr. Vauhnikovega članka o marčnem puču leta 1941. in njegovih posledicah. Verjetno bi mogli našeti še kaj več podobnih britanskih – in ne samo britanskih – odločitev...

Kot bi bilo možno oceniti marčni puč kot junaško dejanje v brk nemškimi zahtevam, pa tudi kapitulantski politiki Cvetkovičeve vlade, ta ocena splahni v tistem trenutku, ko vidimo preplašeno-domišljavega Simoviča in njegove pučistično nastrojene ministre, kako so bili pripravljeni sprejeti italijansko posredovanje in odobriti celo pravkar zavrženi pakt, ko so pogledali dejstvom v oči in videli, kakšne utegnejo biti posledice. Ministrom je treba pri tem vsaj priznati realizem v oceni mednarodnega položaja, s katerim so bili soočeni, ko so se vsedli v ministrske fotelje. Simoviču, Mirkoviču in ostalim pučistom ne more iti niti to priznanje, ker niso v danih prilikah pokazali nobene moralne odgovornosti, tem bolj, ker so iz prve roke poznali nemške načrte, ki jih jim je razkril vojaški ataše polkovnik Vauhnik. Pokojni Vilder, ki je bil v srcu na strani pučistov, je trdil, da so bili plačani od britanske tajne službe; tudi niso imeli nobene britanske recipročne obveze za dobo po ev. zmagoviti vojni. Toliko torej, kar se tiče njihovega patriotizma!

Lahko je razumeti Churchilla, ki je hotel za vsako ceno vmešati Jugoslavijo v vojno, saj mu je resnično zelo trda preda in mu ni moč zameriti, če je hotel na en ali drugi način pomagati Britaniji, svoji domovini, da bi olajšal nemški pritisk ali mešal nemške načrte. Zanj je bilo tedaj in ves čas vojne najbolj važno, 'kdo bo pobil največ Nemcev'. Ker je bila Britanija na psu, resnično na psu, mu je tako politiko, vsaj v letu 1941 in 1942. narekovala tedanja kratkoročna politika.

Nekaj drugega je, kako da mu je to moglo uspeti z Jugoslavijo, ne pa npr. s Švedsko, Turčijo. Da so bili Jugoslovani v veliki meri razpoloženi protinemško in za Britance, ni dvoma, čeprav bi radi zdaj komunisti prepričali svet, da so bili razpoloženi 'proti-imperialistično'. Toda tega prozavezniškega razpoloženja še zdaleč ne gre enačiti s samomorilsko politiko, ki je sledila podpisu trojnega pakta, odnosno državnemu udaru. Te politike slabo informirano prebivalstvo ni niti predvidevalo niti želelo.

Naj že reče kdorkoli, kar hoče. Jugoslavija ni bila za vojno pripravljena niti materialno niti politično. Zamera velja tako kralju Aleksandru kot knezu Pavlu in vsem politikom, ki v tako usodnih dneh za vso Evropo niso znali rešiti notranjih političnih vprašanj in pripraviti državo vsaj v moralnem in po-

litičnem pogledu za težke dni, ki so se bližali. Če bi bila vsa ta vprašanja urejena in če bi bila državna zunanja politika predmet odgovorne razprave v parlamentu, preko katerega bi mogla biti javnost obveščena o dejanskem položaju, do puča ali ne bi moglo priti ali pa ne bi uspel, ker bi ga prebivalstvo zavrnilo. Ker ni bilo ne enega ne drugega, smo neobveščeni in neurejeni ploskali puču, vstopili v vojno popolnoma nepripravljeni in pripravili pot revoluciji, ki je zahtevala mnogo več življenj med vojno in še po vojni, kot pa so jih terjale vse okupacijske vojske vkup.

A tudi emigracija jugoslovanskih politikov ni spametovala: prepirali so se še naprej, često za oslovo senco, in se pred zavezniki tako onemogočili, da tem nazadnje ni preostalo drugega kot priznanje učinkovitejše komunistične alternative, ki je bila sicer avtoritarna, ki pa je znala v tistih kritičnih časih prepričati Zaveznike, da lahko računajo nanjo. Videti je, da se v slabih štiridesetih letih, ki so sledila vojni, ni v tem pogledu ničesar spremenilo in da se tudi ne bo. In se potem še čudimo, če z nami postopajo kot z Eritrejci...?

JAVNE ZADEVE IN VLOGA TISKA

Posredno smo čuli zamero, kaj se naš list "vtika" v rimsko kupčijo s hišo na Via dei Colli 8, saj da zanjo ni ničesar prispeval in da se ga torej vsa stvar "ne tiče". Drugo, blazjo kritiko, objavljamo pod Pismi uredniku.

Vloga tiska je, prvič, da poroča, in drugič, da omogoči javno razpravo o vprašanjih, ki zadevajo ali zanimajo javnost. Da sme tisk k temu zavzeti svoje stališče, je njegova naravna pravica pa tudi naloga.

Če bi šlo pri 'rimski kupčiji' za striktno privatne posle, se *Klic Triglava* v zadevo ne bi vtaknil; verjetno niti poročal ne bi: bogve koliko slovenskih hiš je bilo že kupljenih in prodanih... Toda v rimskem primeru, – se je za nakup hiše (odn. za odplačevanje dolga, ki je nastal z nakupom) med Slovenci pobiralo javno; in – z vednostjo, če že ne tudi z blagoslovom Narodnega odbora za Slovenijo je bil formiran Slovenski socialni odbor, ki je javno nastopal in v delovanju izražal vseslovenski značaj.

Zato so njegovi pooblaščenca moralno in po vsej verjetnosti tudi pravno dolžni javnosti položiti računa o svojem gospodarjenju. Tu ni mesta za nobeno izgovarjanje. V slovenskem imenu se je vršila akcija zbiranja denarja – zato pripada slovenski javnosti pravica, da je obveščena, kaj je bilo storjenega z zbranim denarjem. Kdorkoli in kdajkoli in kjerkoli javno apeliral na slovensko javnost in jo prosil za materialno pomoč, je moral vedeti, da ni šlo za privatne posle, če to ni bilo izrecno razloženo; torej za posle, ki se javnosti ne tičejo. Zaradi tega načelnega vidika, ki je tudi oeden od elementov zdrave demokratske družbe, pričakujemo od neposredno udeleženih podrobnih pojasnil in obrazložitve njihovega gospodarjenja. Ako tega ne bodo storili, naj si sami priprišejo, če jih bodo rojaki obsojali, ker so skrivaj izvedli prodajo slovenske imovine. Ni vprašanje, če so imeli po pravilih to pravico. Vprašanje je, zakaj ne položijo slovenski javnosti točnega računa, zakaj so smatrali potrebno prodati hišo, koliko so zanjo dobili in za kaj so celokupni izkupiček porabili. To so ključna vprašanja, ki terjajo odgovora.

Nadaljevanje uvodnikov na zadnji strani ▲

OSIP GLASOV NA PRIMORSKEM

Februarja meseca smo objavili anonimni dopis iz Italije pod gornjim naslovom. Ker avtorja poznamo, nepodpisanega članka nismo zavrnila. Danes objavljamo odgovor iz Gorice.

Članek gospoda K.L. "OSIP GLASOV NA PRIMORSKEM" v Klicu Triglava z dne 22. februarja 1978 bi zahteval daljši odgovor, če bi se o stvari ne bilo pisalo več kot zadosti v samem Klicu Triglava z dne 27. marca 1975, v brošuri "Ob tridesetletnici ustanovitve Slovenske demokratske zveze v Gorici", ki jo je sestavila skupina slovenskih demokratov iz Gorice aprila 1977, v raznih drugih številkah Klica Triglava in nazadnje še v uvodniku Klica Triglava z dne 22. februarja 1978.

Gospod K. L. naj torej prečita vse to in našel bo pojasnilo za stališče somišljenikov bivše SDZ v Gorici do ukinitve te krovne organizacije in nastanka Slovenske skupnosti. Ob taki spremembi je bilo pač treba računati na vse mogoče posledice, med katere se lahko šteje tudi osp glasov.

V ostalem velja povedati na kratko:

1. Osip glasov se je v Gorici pojavil prvič ob občinskih volitvah leta 1970, to je kmalu po nastanku Slovenskega ljudskega gibanja namesto prejšnje Slovenske katoliške skupnosti. Posledica tega je bila izguba tretjega svetovalca SDZ v goriškem občinskem svetu. Če je Slovenska skupnost ob svojem prvem volilnem nastopu leta 1975 izgubila v Gorici kakih dvesto glasov, pomeni, da je del demokratičnih Slovencev odklonil njeno politiko.

2. Slovenskih beguncev z ozemlja, priključenega Jugoslaviji leta 1947, ni podila proč Krščanska demokracija, ker so v zadevi državljanstva veljala določila mirovne pogodbe. Na podlagi teh določil je italijanska oblast priznala državljanstvo tudi mnogim slovenskim družinam s sprejemom njih opcijske izjave. Številni slovenski begunci pa so se prostovoljno odločili za izselitev v prekomorske države, kjer so upali najti gotovo zaposlitev in mirno življenje.

Res je, da so v povojnem času na Goriškem močno nacionalistično pritiskali vsi italijanski krogi, ker je Italija izgubila vojno in z njo skoro vso Primorsko in Istro, za nekaj časa tudi Trst, ker je bilo leta 1945 mnogo goriških Italijanov deportiranih v Jugoslavijo in tudi ker so menili, da bi priseljevanje slovenskih beguncev v Gorico preplavilo italijansko večino mesta.

Goriška SDZ, ki je nastala 1947, se je vneto zavzemala tudi za pravice slovenskih beguncev.

3. Somišljeniki bivše SDZ v Gorici niso nikoli slepo sodelovali s Krščansko demokracijo in je niso v nobenem primeru podpirali bolj kot Slovenska katoliška skupnost in Slovensko ljudsko gibanje ter KATOLIŠKI GLAS, to vsaj do leta 1972.

*

Gospod K. L. naj prebere vse, kar je zadevno pisal Klic Triglava, pa brošuro skupine slovenskih demokratov iz aprila 1977 in tudi knjigo "Slovenska demokratska zveza v Gorici 1947-1969", potem naj napiše svoje pripombe in naj se podpiše s pravim imenom.

Dr. Avgust Sfiligoj
Prof. Slavko Bratina

PISMA UREDNIKU

RIMSKA KUPČIJA

Uredniku Klica Triglava.

Vprašujete za stališče Narodnega odbora. Pred petimi leti, morda šestimi, sem postal pozoren na to zadevo in sem govoril s slovenskim pravnikom, kb je živel v Rimu; tudi sem zadevo predložil Narodnem odboru. Povsod so mi rekli, da je uprava tega premoženja v rokah slovenske duhovščine, formalno pa v rokah zadruga Piave, in da ni mogoče ničesar storiti, da bi bilo mogoče premoženje, ki je bilo zadnjih deset ali več let mrtvo, pametneje uporabljeno. Šele sedaj vidim, da je bil član zadruga, duhovnik, tudi član Narodnega odbora, čeprav pred časom. Končni razvoj potrebuje seveda podrobnega pojasnila in obrazložitve; šele ko bodo znani vsi podatki, je komentar na mestu. Kritika pa v nobenem primeru ne sme zaiti stališče, češ, da so "Butalci" krivi, kar sem čutil v vašem komentarju. Vsako slovensko področje, vsi poklici imajo dobre in slabe ljudi. Zato je treba dosledno odklanjati posploševanje češ, "Butalci" so pa takšni.

Peter Urbanc

SLOVENCİ, HRVATI IN SRBI

Uredniku Klica Triglava.

Z zanimanjem spremljam pogovor med dr. Sircem in dr. Tomičem o hrvatsko-slovenskih odnosih in problemih. V to diskusijo se ne bi vmešaval, če ne bi dr. Tomič v februarjem KT na koncu svojega članka na dokaj retoričen način postavil vprašanja: kje so srbski politiki, ki bi želeli, da imajo Hrvati svojo državo.

Dr. Tomić očitno ne pozna stanja med srbskimi političnimi grupami. Dr. Sirc je v svojem odgovoru marca meseca rekel, da so Srbi sodelovali v pripravi brošure "Demokratska Jugoslavija - jedan nacrt" in knjige "Demokratska Jugoslavija - diskusija o jednom nacrtu", v katerih je bila jasno poudarjena pravica samoopredelitve vseh južnoslovanskih narodov.

S svoje strani, pa tudi v imenu Srbskega demokratskega saveza, ki je bil ustanovljen aprila 1966 na kongresu v Opladenu (Zah. Nemčija), morem izjaviti, da je naša zveza od samega začetka krepko stala na stališču, da ima vsak južnoslovanski narod popolno in suvereno pravico na svojo državo. V osnovnih načelih naše zveze, pod naslovom "Politična načela," odsek 1, stoji:

"1. Pravica do samoopredelitve

Vsakemu narodu priznavamo individualnost, kulturno posebnost in pravico na lastno državo.

V takih primerih obstoji tudi pravica do samoopredelitve. To je pravica, da se na demokratski način od-

/Nadaljevanje pisem na 9.strani, 2 stolpec zgoraj ★ /

PETER URBANC:

NARAVNE LEPOTE SAME NE BODO

PRITEGNILE TUJIH TURISTOV – IN DEVIZ

Pred nekaj meseci je bila v Sloveniji, odnosno v Jugoslaviji, končana turistična sezona za leto 1977. Objavljene so bile različne statistike, tako doma kot v tujini, med njimi tudi podatki OECD v Parizu. Na osnovi teh je zdaj mogoče pogledati v to vprašanje stvarneje in zaključke primerjati z ugotovitvami, ki smo jih lahko brali proti koncu lanskega leta v jugoslovanskem tisku.

DEVIZE

Brez dvoma je najbolj važno ugotoviti, koliko deviz so prinesli tuji turisti v Jugoslavijo, pa tudi, koliko deviz domači turisti odnesli iz Jugoslavije v tujino.

Mnenja sem, da bodo zaključki realnejši, če jih bomo primerjali s prejetimi devizami, ki sta jih dobili obe jugoslovanski sosedji, ki jugoslovanskemu turizmu tudi najbolj konkurirata: Avstrija in Grčija. Obe državi imata približno enako veliko področje, ki je primerno za razvoj turizma, kot ga ima Jugoslavija.

Na Avstrijo so odpadle 3 milijarde US dolarjev, na Grčijo 2.1 milijarde US dolarjev in na Jugoslavijo 1.2 milijarde US dolarjev.

Iz te primerjave sledi, da mora biti v Jugoslaviji nekaj hudo narobe, če ne morejo dvigniti turističnega dohodka in ga približati vsaj dohodku Grčije če že ne Avstrije. V Jugoslaviji računajo, da imajo 970.000 turističnih postelj; spričo dohodka bi to pomenilo, da je ena postelja prinesla nekaj nad \$1238, kar ni ravno visoko. Po številu turistov bi seveda Jugoslavija bolje odrezala, toda jasno je, da so devize bolj merodajne.

Če se zdaj ozremo še na OECD statistiko, vidimo, da so jugoslovanski turisti potrošili v tujini eno milijardo dolarjev. Če to vsoto odbijemo od prejetih deviz, nam ostane komaj dvesto milijonov dolarjev. In pri tem je treba še ugotoviti, da jugoslovanski turisti, ki odhajajo v tujino, ne dobijo od svoje države nobenih deviz, ampak so vse te devize prišle iz njihovih privatnih deviznih računov, ki jih imajo v bankah odnosno iz deviznih računov, ki jih imajo njihova podjetja.

"TOVARNIŠKI TURIZEM"

V Sloveniji se seveda dobro zavedajo te slabe strani tujega turizma, ki ne prinaša dovolj deviz, pa zato že nekaj let šem iščejo vzrokov, zakaj število tujih turistov pada odn. dohodek ne narašča. Opaziti je bilo v glavnem kritiko, češ da so novozgrajeni hoteli preveliki, "tovarniški", v katerih da se turist počuti samo kot številka;; kritika zadeva tudi slabe ceste. Prvo utegne držati samo deloma, ker imajo tudi druge države velike hotele - pglavitno pri tem je, za kakšne tu-

riste so zadevni hoteli namenjeni in ali se turistične oblasti potrudijo, da bi v take hotele dobile odgovarjalno turiste. Kritika slabih cest nedvomno drži, na kar se bom še povrnil. Toda naj prej omenim še nekaj drugih vzrokov, ki jih nisem v dovoljni meri zasledil v domovinskem tisku.

Predvsem naravne lepote ne bi mogle biti vzrok nezanimanja tujih turistov. Prav nasprotno. Takorekoč vso Slovenijo, z redkimi izjemami, bi mogli razviti turistično. Cilj bi moral biti doseči vsaj 500 milijonov dolarjev deviz proti manj kot sto milijonom, ki jih prejme zdaj.

KJE SO OVIRE

Jugoslavija še vedno zahteva za mnoge tuje državljane vstopne vize, na primer za severnoameriške in kanadske turiste. Navada, bolje: pravilo je, vsaj v Kanadi, da izdajo vizo samo za enkratno potovanje. To ni dobro, saj so pri tem prizadeti najbolj turisti slovenskega porekla. Zanje je namreč znano, da hočejo v ogromni večini poleg svoje rodne domovine obiskati predvsem Italijo pa tudi Avstrijo, ko se že odločijo za tako dolgo pot. Ker pa dobijo vizo samo za enkratni vstop v Jugoslavijo, potem rajši potujejo v Trst, Gradec ali Celovec za daljši čas, in od tam šele obiščejo - z enkratno vizo - Jugoslavijo. Pri tem je prizadet tudi jugoslovanski prevoznik, to je letalska družba, ki tako avtomatično zgubi potnike na dolgih progah.

Letalski promet je itak vprašanje zase: tuji obiskovalci Jugoslavije so v glavnem itak vezani na domači JAT. Ta pa je zaradi hudih zamud in slabe postrežbe že tako in tako na slabem glasu. Če pogledamo v letošnji načrt, vidimo, da so zveze med tujino in Ljubljano ter Mariborom najslabše, kar jih je bilo mogoče z zadnjih petih letih. Povratek iz Ljubljane v Kanado je na primer možen samo dvakrat ali trikrat na teden, brez prenočevanja, medtem ko je bila možnost lani vsak dan. Vtis imam, da je bilo letošnje letenje namenoma tako planirano, da bi čim več tujih turistov uporabljalo JAT linijo Zagreb-Ljubljana New York. Pogosto padajo pritožbe, da so pri JATu v glavnem zaposleni Srbi, ki da družbo vodijo. Iz trgovskega vidika seveda to ne bi moglo biti samo po sebi negativno, če ne bi šlo za notorično dejstvo, da so na ključnih položajih predvsem politično zanesljivi-zgrajeni uradniki, kar je potem glavna ovira za izkoriščanje JATovega trgovskega potenciala.

Ker meji Slovenija na Zahod, bi morala ta imeti daleč boljše zveze z zapadno sfero. Temu pa se upirata JATovi centrali tako v Zagrebu kot v Beogradu, ki seveda vidita predvsem svoje koristi.

Ne glede na politiko bi Slovenija tudi morala insistirati na večji vlogi podjetja INEX ADRIA letalske družbe, ki ima svoj sedež v Ljubljani, dasi ni izključno slovensko podjetje. Toda če pogledamo v vozni promet te družbe, vidimo, da vozi ta redno dnevno samo v Beograd poleg nekaj letov v Dubrovnik, Sarajevo in Split.

Dejstvo, da ima redno progo tudi med Skopljem in Titogradom ali Sarajevom in Dubrovnikom odtehta sila malo, ker sta ti dve progji ekonomsko šibki in se niti ne dotikata Ljubljane. Inex Adria nima niti ene mednarodne proge; Zakaj ji ne bi dali progo recimo v Frankfurt ali Zurich? Za kaj takega ni nobene mednarodne ovire, ker imajo tudi druge države več linij na istih mednarodnih progah. Pa tudi s Zagrebom bi morala biti Inex Adria povezana, saj Slovenija gravitira tudi na zagrebško letališče.

ZANEMARJENE CESTE

Če se spomnimo na "cestno" afero Kavčičeve vlade pred več leti, potem vidimo, da so slovenski gospodarstveniki že tedaj pravilno ocenili ključno vprašanje tranzita preko Slovenije. S komerkoli, ki je potoval v Slovenijo iz tujine, govorite, vsak vam bo povedal, da so slovenske ceste nezadovoljive. Ni dvoma, da to odvrča del tujih turistov, saj potovanje preko Slovenije odvzame turistu najmanj 50% dragocenega časa več, kot ga je namenil za potovanje, če ne celo 100%. Minimalna potreba je zgraditev štiripasovnice med Št. Iljem in Kopro odn. Gorico, ter od Jesenic do Brežic. Treba bi bilo tudi misliti na uvedbo primerne pristojbine za uporabo moderne ceste, če bi statistika pokazala, da turisti potrošijo v Sloveniji v glavnem samo za nabavo bencina.

Velika zmeda vlada tudi v vlakovnem prometu, saj je brzina vlakov v Sloveniji komaj polovična od podobnih vlakov v srednji in zahodni Evropi. Še vedno vzame 4 ure ali celo več od Brežic do Jesenic, od Št. Ilja do Trsta pa tudi do sedem ur ali več. Splošno znana reč je tudi, da so jugoslovanske vlakovne kompozicije v slabem stanju, tako tehnično kot glede čistoče in postrežbe. Zgodba, ki jo je nedavno objavil KLIC TRIGLAVA o jugoslovanskem mednarodnem vlakcu med Hamburgom in Št. Iljem, je več kot poučna.

HOTELSKA POSTREŽBA

Napredek v gradnji hotelov, zlasti v slovenskem Primorju, je brez dvoma značilen; pomanjkanje turistov pa ne gre pripisovati toliko velikim hotelom, o čemer sem že pisal uvodoma, kot predvsem slabem odnosu hotelskega osebja do gostov turistov. In glas o tem sega v deveto vas... Ne takoj, ker to vzame leta, da se tujci in tuje turistične agencije zavedejo, za kaj gre; toda vzame tudi dolga leta, da se takšna fama odstrani. Res je, da od časa do časa zasledimo tudi v domovinskem tisku nekaj takih cvetk; - tragedija je, da temu nihče ne polaga velike važnosti. Če se tuji gost ne počuti dobrodošlega, če spričo tega potem prihaja do nekakega animoznega odnosa med gostom in gostiteljem, potem so vse pomanjkljivosti še psihološke stopnjevane. Počasna postrežba, neprijazno reševanje pritožb, in nazadnje zasoljen račun, ki včasih meji na poskus goljufije, dokončno odbijejo gosta, da bi še kdaj prišel na dopust v Jugoslavijo - in bodite brez skrbi, da bo za njegov odnos zvedela njegova bližnja in širša okolica.

Vsega tega ne bo odstranila nobena samouprava.

Če so zaslužki gostinskega osebja prenizki, potem seveda gornjih hib ni mogoče odstraniti brez povišanja osebnih dohodkov. Toda ti problema n e bodo rešili, če bo obveljala politika, da je jugoslovanski Jadran vsaj tako lep kot francoska Riviera - pa zato ni razloga, zakaj bi morala biti razlika v cenah; to je bila uradna politika pred več leti, ki se seveda ni mogla obnesti. Ko so potem uvedli samoupravo, so "idealisti" računali, da se bodo samoupravljalci zaradi osebnih koristi potrudili in zboljšali uslužnosti in tako zadovoljili turiste. Do tega pa spet ni prišlo spričo samoupravljanja, kot se izvaja v praksi - to bi zahtevalo posebno študijo. Morda leži rešitev v tem, da se turistično oskrbo počasi odpre tudi privatnemu sektorju: znano je, da so prav v Italiji in Avstriji mali privatni objekti tako silno dvignili dohodek od turizma. Tega seveda ni mogoče storiti z velikimi objekti, ki tudi na zapadu večkrat zahajajo v krizo (spričo ne-osebnega odnosa do gostov). V malih, privatnih ali pol-privatnih (resnično združenih?) podjetjih, pa bi ta problem bil morda tudi v socialistični Jugoslaviji rešljiv. Problem je prav gotovo tudi osnovne narave: delovna sila je postala draga, storilnost pa ne preneha pešati. Kdor bo zagrabil ta dva problema za roge in ju poskušal načelno rešiti, bo brez dvoma na poti proti uspehu.

Klic Triglava je odvisen od naročnikov in prijateljev

Naročnikom se oprostamo, da bomo s 1. majem letos primorani zvišati naročnino za KLIC TRIGLAVA povsod razen v Nemčiji. Vzrok je v nestabilnem gibanju valut ter naraščajočih cenah papirja in drugih tiskarskih stroškov, predvsem pa seveda v zvišanju poštne, kar nas tare že nekaj časa. Zadnjič smo zvišali naročnino 1. maja 1975. Priznati moramo, da smo zadnji dve leti imeli precejšnje težave držati naročnino na isti višini in obenem uravnovešati stroške. Pri tem je treba ugotoviti, da lista brez pomoči nekaj posameznikov in predvsem tiskarne enostavno ne bi mogli več izdajati.

Novo naročnino bomo zaračunavali od datuma poteka naročnine, tako da ne bo oškodovan nihče, ki je plačal naročnino vnaprej. Upamo, da bodo naši naročniki upoštevali navedene težave in še naprej podpirali naše napore, da zagotovimo redno izhajanje edinega slovenskega politično neodvisnega časopisa.

Nova naročnina

Avstralija	6.00 (9.00)
Avstrija	100.00
Francija	30.00
Italija	4000.00
Kanada	7.00 (10.00)
U. S. A.	7.00 (10.00)
Vel. Britanija	3.00
Nemčija	16.00
Ostale evropske države: 3 funte (sterling) v odgovarjajoči valuti,	
Južna Amerika 3 funte (sterling); letalsko 4 funte odn. temu odgovarjajoča valuta.	

Obenem prosimo naročnike, da priporoče naš list svojim znancem, če so sami z njim zadovoljni. Ker je naš trg zaradi značaja našega lista nujno zelo omejen, je seveda vsak novi naročnik gotovo dobrodošel. Uprava

VINKO LEVSTIK:

SLOVENSKA HIŠA V TUJIH ROKAH (II)

Spodaj objavljamo zadnjič napovedani članek g. Levstika, hoteirja iz Rima. Ko gre KT v tisk, še nismo dobili pristanka č.g.dr. Pavla Robiča iz Nemčije, da lahko objavimo vsebino njegovega pisma, poslanega enemu naših sodelavcev.

O istem predmetu piše g. Peter Urbanc pod 'Pismi uredniku' (str.2), v enem od uvodnikov pa objavljamo pojasnilo uredništva, zakaj smatramo da je treba o tej zadevi pisati. Ur.

Ko sem v SIJU SLOVENSKE SVOBODE od 15. decembra 1977 prebral članek z naslovom "Tatvina begunskega imetja", me je vest o prodaji slovenske hiše v Rimu na Via dei Colli št. 8, kot rimskega Slovenca, še posebno prizadela in tudi iznenadila.

Resnici na ljubo naj omenim, da se z nekaterimi izjavami člankarja povsem ne strinjam. Dvomim, da je bil bivši tajnik Socialnega odbora priden in prizadeven pri izvrševanju svojih nalog, ko pa ni spoštoval sejnih zaključkov odbora; zaradi njegovega načina upravljanja pisarne in hiše na Via dei Colli je celo pokojni dr. Iskra izstopil iz odbora. Prenekateri slovenski begunci pa so bili tako razočarani nad njegovimi "uslugami", da so se raje zatekali k hrvaškemu odboru po pomoč. Ob odhodu v Nemčijo je dr. Robič izročil ključke gospodu Recku (članu S. S. O.). Ko je prišel v Rim msgr. Kunstelj, da bi pisarno in hišo prevzel in preuredil, mu pokojni g. Recek ni hotel izročiti ključev, ker mu je ba je dr. Robič tako naročil. Msgr. Kunstelj se je moral namestiti med študente v "Collegium Teutonicum" in se je po letu dni vrnil v Anglijo.

Kot popravek k članku, o katerem je govora, naj še dodam, da hči predsednika zadruga Piave ni živela v Rimu, niti ni ona kupila hiše.

Kot že rečeno, me je vest o prodaji tako prizadela, da sem se nemudoma podal na obisk k dr. Antonu Kacinu, bivšemu predsedniku zadruga Piave, da bi od njega dobil potrebnih pojasnil glede prodaje hiše. Ko sem mu omenil namen svojega prihoda, mi je v odgovor pomolil fotokopijo pisma, ki ga je poslal SIJU kot odgovor na zadevni članek, in mi rekel: "Prečitajte in Vam bo vse jasno!". Ko sem v naglici prebral pismo, sem dr. Kacinu zastavil par vprašanj in mu dal tudi nekaj svojih pripomb.

Vprašal sem ga, kolikšna je bila prodajna cena poslopja. Namesto odgovora, me je vprašal, koliko je po mojem hiša vredna. Rekel sem mu, da jo cenim od 200 do 250 milijonov lir, saj bi jo sam kupil za 200 milijonov, pa mi je odvrnil, da je moja cenitev previsoka, moja ponudba pa samo govorenje. Lahko bi jo bil prevzel, sem pribil, ko bi mi bil ponudil hišo na prodaj. Na žalost me dr. Kacin o prodaji ni nikoli obvestil, čeprav mi je pred nekaj leti v razgovoru obljubil, da se bo ob priliki obrnil name kot na podjetnega človeka, da mu z nasveti in dejanji pomagam rešiti vprašanje hiše in da kot član pristopim k zadrugi Piave. Naposled je dr. Kacin na moje vprašanje le odgovoril, rekoč, da mi prodajne cene ne more povedati.

Vprašal sem ga tudi, zakaj ni nobenega Slovenca obvestil o prodaji, oziroma, zakaj hiše ni prodal Slovencem, odgovoru se je izmikal, rekoč, da se je zadrugi s prodajo mudilo in da je zadruga pač suverena in lahko svojo imovino prodaja, komur sama hoče.

V svojem pismu dr. Kacin zanika trditev člankarja, da so denar za nakup hiše zbirali ameriški Slovenci, in pravi, da je denar prišel od drugod, a od kod, tega ni pojasnil, če se prav spomnim, so duhovniki zbirali denar po begunskih taboriščih že od začetka leta 1946; ker pa je bila hiša kupljena delno tudi s sposojenim denarjem, se je zbiranje denarja nadaljevalo med ameriški Slovenci tudi po nakupu hiše.

Ne razumem in ne odobravam, da se je zadruga Piave kot pravni lastnik hiše sploh razpustila. Če njeni člani niso mogli ali niso hoteli več opravljati svoje naloge, bi bili lahko vsi po vrsti odstopili svoja mesta drugim, bolj zmožnim in delavnim Slovencem, ki jim slovenstvo v emigraciji še nekaj pomeni.

Nedopustno je, da zadruga Piave ni čutila nobene moralne odgovornosti do Lige, ki je dolgo vrsto let podpirala delovanje pisarne in krila primanjkljaj negospodarskega dr. Robičevega upravljanja. Zadruga naj bi bila v prvi vrsti ponudila hišo v prodajo Ligi sami ali pa drugim slovenskim rojakom v svetu, če Lige kupčija ne bi zanimala.

Sam nisem italijanski državljan, čeprav živim že 39 let v Italiji, kjer lahko kljub temu posedujem vse mogoče nepremičnine in kvote družb in zadrug, če mi to žep dopušča. Zato se mi zdi član 24 pravil zadruga Piave zelo nerealen, če pa že obstoja, bi ga bili člani zadruga na več načinov mirne duše lahko obšli, če bi se jim bilo to le zljubilo! Da se tu kdo sklicuje na italijansko upravno oblast, je naravnost smešno. Sicer pa se mi ne zdi, da bi se bivši člani zadruga Piave vestno držali pravil, ker si enostavno ne morem zamišljati zadružnih pravil, ki bi dovoljevala samovoljno imenovanje novih članov kar med svojci že obstoječih članov.

Dr. Kacin imenuje del izkupička, ki naj bi ga prejela kongregacija "Marije Milostljive" v Trstu, ki baje skrbi za slovenske služkinje, katerih je sicer danes v Trstu bore malo. Ne pove pa, koliko je znašal ta del, niti ne koliko je znašal celotni izkupiček, niti kam so šli ostali deli.

Dr. Kacin se zgraža nad "lažmi", ki so bile objavljene v SIJU. Že samo dejstvo, da člani zadruga molčijo in nočejo z resnico na dan, utemeljuje vse mogoče sumnje. Pa tudi skrivnostna prodaja hiše anonimnemu Italijanu daje vtis, da je bila kupčija, tako izpeljana, da zadrugi ne bi bilo treba polagati obračunov.

Delovanje slovenske pisarne na Via dei Colli je bilo tesno povezano z usodo slovenskega begunstva, za katero je prodaja slovenske hiše velika izguba (še večja je gotovo izguba arhiva, če je vest o njegovem uničenju pravilna). Slovenski rojaki v svetu zato pričakujemo, da se vsa stvar razčisti in dotlej ne bomo mirovali. Osebno poznam dr. Kacina kot poštenega, neutrudnega kulturnega in političnega delavca, ter velikega Slovenca. Zato se nadejam, da se bo potrudil in to čudno

kupčijo pojasnil, še posebno, če je bila le-ta izpeljana morda v posebnih okoliščinah ali pod kakšnim pritiskom.

P. S. - Hiša na Via dei Colli št. 8 sestoji iz dveh nadstropij, pritličja, kleti, podstrešja, garaže in vrta. Ko sem od znanca zvedel, da se v hiši prodaja stanovanje v podstrešju, sem se šel sam pozanimat. Tako sem od gospoda Cerauto, ki se je sicer vselil kot najemnik v hišo že pred desetimi leti, po odhodu dr. Robiča in baje po njegovem nalogu, in ki je eden izmed dveh kupcev hiše, zvedel, da je njegov solastnik pravkar prodal omenjeno podstrešje za vsoto 22 milijonov lir; hiša sama pa je bila kupljena pred nekaj meseci za vsoto 120 milijonov lir.

KULTURA IN OMIKA

Zbral SPECTATOR

Pred kratkim je Marjan Podgoršek, vodja Trubarjevega antikvariata v Ljubljani, odkril v Dusseldorfu zelo redko in dragoceno knjigo Marka Marulića, Judito. Rezerviral jo je, kupil in nato posredoval zagrebški Narodni in vseučiliški knjižnici. Delo je bilo natisnjeno v Benetkah leta 1522 in je prva hrvatska tiskana knjiga. Zanj je plačal 12.000 nemških mark, kar je mnogo, toda knjiga je redka in drugi znani izvod v Jugoslaviji. Gre za Judito, ki je v starih časih šla iz obleganega Jeruzalema in obglavila sirijskega vojskovođjo Holoferna.

■ V slovenskih časopisih sem opazil naročilnico za novo zbirko žepnih knjig. Naročilnico je treba poslati "Žepni knjižni", z naslovom v Šubičevi ulici v Ljubljani. Kot kaže, to ni nova založba; sedem slovenskih založb je ustanovilo neke vrste podjetje, ki ponuja najzanimivejše knjige iz svojih programov v cenenih, mehko vezanih knjigah. Cene se sučejo od 20 din do 60 din za knjigo, kar bi bilo približno od enega do treh ameriških dolarjev, kar ni mnogo, vsaj za naše razmere. Kar je bolj neprijetno je, da morajo naročniki naročiti komplet vseh 12 knjig, ki jih ponujajo za skupno ceno 400 din, kar je približno 10 angleških funtov ali 20 dolarjev.

■ DZS (Državna založba Slovenije) je konec lanskega leta izdala tri nove slovarje: slovaško-slovenski (sestavil Viktor Smolej), slovensko-češki (sestavila Ružena Škerlj) in poljsko-slovenski (sestavil France Vodnik),

■ Koncem 1977 je MK (Mladinska knjiga) podelila Levstikove nagrade za dosežke v 1976 sledečim sodelavcem; književniku Jožetu Snoju, akademskemu slikarju Ivetu Seljak-Čopiču in dr. Rajku Pavlovcu. Prvemu za dve knjigi za otroke, drugemu za ilustracije in likovno opremo za tri knjige, tretjemu pa za njegovo poljudno - znanstveno slikanico Kras.

■ V začetku letošnjega šolskega leta je bil na neki zagrebški šoli pravi vihar, ko so učencem enega razreda določili, da se bodo učili francosčino, ne pa angleščine. Starši niso bili zadovoljni, otroci pa so se na nji-

hovo pobudo celo izmikali učnim uram tega predmeta. Kasneje so vso zadevo nekako uredili. Podatki kažejo, da se več kot polovica učencev na preko 3.000 osnovnih šolah na Hrvaškem uči angleščino, okrog tretjina nemščino, dobra desetina ruščino in trije odstotki učencev francosčino. Podatki za srednje šole so podobni: 43 odstotkov se uči angleščino, 30 odstotkov nemščino, 11 odstotkov ruščino, deset odstotkov francoščino in šest odstotkov italijanščino. Ruski in francoski jezik sta potemtakem nezadostno zastopana na šolah na Hrvaškem. Da zgoraj omenjenih sporov v bodoče ne bi bilo več in da bi učenje vseh štirih svetovnih jezikov bilo več ali manj enakomerno zastopano, je Prosvetni zavod Hrvatske pripravil takozvani "družbeni dogovor" o učenju tujih jezikov. Po tem dogovoru bisevsakega od teh jezikov moralo učiti najmanj 20 odstotkov osnovnošolcev in srednješolcev v republiki. Hkrati pa bi predvideli tudi možnost učenja, - poleg obveznega jezika, - še enega tujega jezika po lastni izbiri.

■ Prešernovi nagrajenci za tekoče leto so basist Ladko Korošec, pisatelj Anton Ingolić, pesnik Kajetan Kovič, arhitekt Edo Ravnikar, akademski slikar Nikolaj Omersa ter slikarja in grafika Nande in Drago Vidmar. Poleg Prešernovih nagrajencev je tudi 14 nagrajencev Prešernovega sklada, med katerimi je tudi koroški profesor in prevajatelj Janko Messner.

■ Jezik jugoslovanskih narodov - srbohrvaškega, slovenskega in makedonskega poučujejo v 12 državah na svetu. Po podatkih jugoslovanskega Zveznega zavoda za mednarodno znanstveno, kulturno in prosvetno sodelovanje delujejo lektorji za srbohrvaščino na 37 univerzah, na osmih za slovenščino in na šestih za makedonščino. Najplodnejše sodelovanje je na francoskih univerzah, kjer je odprtih 14 lektoratov za srbohrvaščino s 15 lektorji (dva na Sorbonni). V centru za orientalne jezike v Parizu sta lektorata za makedonščino in slovenščino.

■ Dr. Ivo Baučić, direktor zagrebškega Centra za raziskovanje migracije, je na temelju uradne statistike ZDA ugotovil, da je v petih letih 1969-1973 dobilo 19.162 Jugoslovancev dovoljenje za vselitev v ZDA, od tega 1.371 strokovnjakov raznih poklicev. Med tistimi z visoko ali višjo izobrazbo je bilo največ zdravstvenih delavcev (289), med njimi je največ zdravnikov in kirurgov (146). Kar se tiče beograjske univerze, so ugotovili, da od 4.232 stomatologov, ki so po vojni končali stomatološko fakulteto, vsaj 500 ali največ 600 dela v tujini. Po približni oceni se je iz vse države preselilo v tujino vsaj 1.200 zobnih zdravnikov.

■ 70-letnico je v domovini dočakal slikar in grafik Riko Debeljak, 80 letnico pa kipar France Gorše, ki živi na Koroškem.

■ Umrli je skladatelj Matija Bravničar, star 80 let. Bil je eden od ustanoviteljev slovenske glasbene Moderne.

ZADNJI DNEVI KRALJEVINE JUGOSLAVIJE (II)

Zadnjič smo zaključili prvi del tega članka s skrivnostnim telefonskim opozorilom, da bo "Jugoslavija v nedeljo, 6. aprila ob zori napadena" od strani Nemčije s predhodnim zračnim napadom na Beograd. Jugoslovanski vojaški ataše v Berlinu, polkovnik Vladimir Vauhnik, brat avtorja tega članka, je nato po treh poteh poslal vest predsedniku vlade gen. Simoviću v Beograd. Ker je bil telefon pod kontrolo, so Nemci klicali polk. Vauhnik na generalštab, a mu niso mogli ničesar dokazati

Usodne posledice puča – Ataše odnesel skrivnost v grob

2. APRILA PONOČI, OB 2. URI ZJUTRAJ V BERLINU

To noč od 1. do 2. aprila moj brat, ki je bil vojaški ataše kraljevine Jugoslavije v Berlinu, ni šel spat. Ležal je na divanu ter premišljeval, kaj bi moglo sedaj slediti. Vedel pa je, da mora nekaj priti to noč.

Ob 2. uri ponoči, ko je bil Berlin v globokem spanju, se oglasi zopet telefon; moj brat napeto posluša. Zares, bil je telefonski znak, katerega je imel moj brat že dalj časa dogovorjenega z gotovo osebo, ki mu je s tem znakom dala vedno vedeti, da se mora podati v Keithstrasse, 200 metrov oddaljeno od svojega stanovanja, kjer je imel garažo in kjer je že večkrat poprej v neki zidni razpoklini našel listke z važnimi vestmi. Brat se je previdno podal iz stanovanja in našel tam, kot zmiraj, tudi tokrat zvit listek. Vrnil se je v stanovanje in desifriral listek, ki je imel sledeče sporočilo:

Konferenca ravnokar končana; Napad na Jugoslavijo določen za 6. april. Obkoljevalni napad od vzhoda iz Bolgarije in od severa iz Madžarske. Božji blagoslov in moje najboljše želje naj vas spremljajo v tej težki preikušnji!

Moj brat tega poročevalca ni nikoli izdal. V svojih Spominih je zapisal: "Ime tega prijatelja Jugoslavijegre z menoj v grob!"

Zopet je bila poslana šifrirana brzovavka v Beograd in najkasneje 2. aprila popoldne je moral general Simović imeti tudi to brzovavko na svoji mizi.

2. APRILA 1941 V BEOGRADU

Dne 2. aprila zjutraj, ko je imel general Simović prve bratove brzovavke na mizi, je prišel Mussolinijev odgovor. Mamelli je takoj poklical Stakića in jugoslovanska vlada je bila istočasno obveščena. Rim je zahteval od Simovićeve vlade javno deklaracijo, da prizna pakt, ki ga je zaključila na Dunaju Cvetkovićeve vlada. Mussolini je pristal, da sprejme jugoslovansko delegacijo v Rimu pod pogojem, da naša stran predhodno sprejme dunajske protokole. Če bo jugoslovanska vlada sprejela te pogoje, bo Mussolini posredoval pri nemški vladi, da se prepreči izbruh vojne. Mamelli je poudaril, da mora ta diplomatska procedura biti izvršena v 24. urah. Simović, obveščen o tem, je določil 6. uro popoldne za sprejem Mamellija pri sebi; pritegnjeni so bili še Jovanović,

Ninčić in general Ilić. Pogovori so prilično trajali dolgo in bili so dramatični. Simović ni priznal pakta in se tudi ni dal od drugih pregovoriti, ki so bili za to; tako so razgovori končali z neuspehom.

3. APRILA 1941 V BEOGRADU

V četrtek dne 3. aprila je poslanik Mamelli diplomatu Stakiću razložil potek razgovora prejšnji večer pri generalu Simoviću, ko je ta odklonil sprejeti pakt. Predvsem se je Mamelli čudil, da misli Simović, da Nemčija ni pripravljena in da potrebuje nekaj tednov, da bo zaključila zbiranje čet. (Kako bi se Mamelli šele čudil, če bi vedel, da so ležale na Simovićevi mizi bratove brzovavke, da bo 6. aprila Beograd spremenjen v prah in pepel!)

Vsi na konferenci, razen Simovića, so bili za to, da se sprejme pakt. Zelo pobit in zamišljen je bil Jovanović. Zunanji minister dr. Ninčić je pri seji stal na stališču, da je treba sprejeti Mussolinijevo posredništvo, pa četudi bi zato morali sprejeti pakt. Simović in Ninčić sta se v navzočnosti poslanika Mamellija strašno prerekala, kar je napravilo zelo mučen vtis na slednjega. Simović je stal trdo na stališču ter izjavil, da njegova vlada (čevravno so prisotni bili za pakt) ne more sprejeti pakta. Prišel je celo z grožnjami, ter dejal, da bi napad Nemčije na Solun bil smatran kot "casus belli" in da bi v tem primeru bila Jugoslavija prisiljena napasti Italijo v Albaniji.

Poslanik Mamelli je še prosil diplomata Stakića, da naj sporoči generalu Simoviću, da njegovo stališče pomeni vojno in če jo hoče v zadnjem trenutku preprečiti, potem naj še danes popoldne njega pokliče k sebi in mu javi, da je jugoslovanska vlada spremenila svojo odločitev, to je, da prizna pakt in da ostane nevtralna v nemško-grškem spopadu in da se hoče delegacija še danes podati v Rim. Tako bi se in extremis preko Mussolinija še mogla preprečiti vojna. Če mi v dveh urah javite, da ni Simović menjal stališča, potem vem, da je vse končano in da je vojna na pragu.

Stakić je to takoj sporočil Simoviću. Ni imel sicer več tiste ošabnosti kot včeraj, toda ostal je nepopustljiv in je v jezi izjavil ter odkril končno svoje prave karte, rekoč: "Nisem prišel na vlado, da preprečim vojno, ampak da jo razširim. Vem pa, da vojna ni tako blizu, Italijani nas hočejo plašiti. Nemcem je potrebno najmanj 15 dni, da nas napadejo. Ne more Mamelli impresionirati, da je vojna na pragu. Mi bomo v 15 dneh izvršili mobilizacijo. Naj ne mislijo, da bomo sami. Sovjetska zveza bo z nami, to bo največje iznenadenje za Os. Tudi Turčija ne bo ostala ob strani. Moj puč in naš vstop v vojno bo pomenil začetek konca Hitlerja. Jaz odločitve ne menjam in pričakujem Mamellija, da nadaljujemo razgovore.

Pri tako gorostasnem in skoro da ne idiotskem stališču Simovića je jasno, da je slednji vrgel alarmantne brzovavke svojega vojaškega atašeja v Berlinu kratkoma lo v koš za papir.

*

4. APRILA 1941 V BERLINU

Brat je dobil nadaljnja poročila, kar je zopet sporočil generalštabu v Beogradu, in sicer, da je Hitler določil 32 divizij za obkroževalni napad na Jugoslavijo iz Bolgarske in Madžarske, Ker pa se je vojna tako hitro končala, se deset divizij sploh ni premaknilo proti Jugoslaviji. Ostale divizije pa so bile že koncem aprila na vzhodu v svojem zbiralnem prostoru za napad na Rusijo in ostalo je na Balkanu le nekaj čet, kar je zadostovalo, da se je končala vojna z Grčijo.

Toda to še ni vse. Brat je poslal 3. aprila v Beograd majorja Pupisa z letalom, da ustmeno pove, kar je bilo sporočeno z brzojavkami. Major Pupis je povelje izvršil.

Mussolini, ki je hotel jadransko območje obvladati sam, je vsled ponesrečene vojne proti Grški stal naenkrat v nepričakovani zagati, da mu je moral priti na pomoč Hitler, ki je s tem prišel na Balkan, česar Mussolini na noben način ni hotel. Zato bi Mussolini uporabil vse sile, da pregovori Hitlerja, naj pusti Jugoslavijo na miru. To bi se mu tudi posrečilo, kajti Hitler je dejal, kar se tiče Balkana, zméraj prednost Mussoliniju.

Simović kot koristno budalo, je točno izpeljal nalogo, kakor je to zahteval Churchill. Briskiral je tudi popolnoma svojega poslanika in vojnega atašeja v Berlinu, kjer je bil vendar "nervus rerum"; imenovana nista od dneva puča dobila nikakih vesti, kaj šele navodila. Tudi vsi bratovi poskusi, dobiti telefonsko zvezo z vlado, so bili breuspešni. Na telefonu se je oglasil le kakšen podrejeni uradnik, merodajni pa so se izogibali vsakemu stiku z Berlinom.

6. APRILA 1941 V BERLINU

V nedeljo, dne 6. aprila 1941 je bilo ob 7. uri zjutraj slišati glas propagandnega ministra Göbbelsa, ki je sporočil nemškemu narodu, da je bil Tretji Rajh prisiljen vkorakati v Jugoslavijo, da kaznuje beograjske pučiste. To vkorakanje se je začelo že eno uro poprej, to se pravi ob zori, kakor je sporočil moj brat. Njemu so takoj odključili telefon; tako ni imel možnosti posloviti se, od večine prijateljev.

Proti enajsti uri je prišel avtomobil najvišjega poveljstva nemške vojske po brata. Spremljajoči oficir mu je rekel, da mora brat pred odpotovanjem še obiskati generalni štab.

Peljala sta se tja, kjer so si gospodje stali že kot sovražniki nasproti. Brat se je zahvalil za ustrežljivost, katero so mu izkazali tekom njegovega bivanja v Berlinu in da mu je žal, da je prišlo do oboroženega spopada; menil je, da Jugoslavija tega spopada ni povzročila.

Mnogim gospodom v generalštabu je bilo neprijetno, nekateri pa so se od brata ošabno odstranili. Polkovnika von Mellenthala, ki je bil šef oddelka za vojaške atašeje, je brat prosil, naj ne preganjajo njegovih prijateljev in znancev v Berlinu.

To je bil njegov zadnji obisk pri nemškem general-

štabu in drugi dan je posebni vlak odpeljal jugoslovanske in grške diplomate v Konstanz na Bodenskem jezeru, odkoder bi morali oditi v nevtralnno Švico. Toda pri mojemu bratu so Nemci prekršili mednarodno pravo, ga odpeljali v Beograd, ga tam zaprli in čez nekaj dni odpeljali pod močno stražo v zapore v Gradec in od tam v Berlin, kjer so ga vrgli v zloglasno ječo šefa nemške tajne službe Himmlerja. Tukaj je prebil več mesecev in je bil brat edini vojni ataše druge svetovne vojne, ki je bil proti vsem predpisom mednarodnega prava aretiran in zaprt. Ko so drugi atašeji vpraševali, kako je to mogoče, so jim rekli: "Preveč je vedel!" Kot mi je brat priznal, so mu dajali v jed uspavalna sredstva in v trdnem spanju injekcije nedognane vrste. Posledice so se pokazale kmalu s počasnim hiranjem, ki je trajalo več let in prineslo končno smrt. Vse njegovo premično premoženje v Berlinu je pobrala nemška tajna policija.

6. APRILA 1941 IN PO NJEM V BEOGRADU IN DRUGOD

Točno, kakor je bilo rečeno v bratovi brzojavki generalštabu, so padale to nedeljo bombe na Beograd. Bila je Velika noč! Preden so se ljudje sploh zavedli, kaj se dogaja, je bilo že v najkrajšem času na ulicah, v hišah, na vrtovih in lokalih okoli 20.000 mrtvih. Obupno je vse dirjalo sem in tja, kajti nihče ni bil opozorjen na eventualna zaklonišča, katerih bi se lahko ljudstvo posluževalo, niti je drugače bilo ljudstvo opozorjeno, da je položaj nevaren. Brezbrižnost vlade oziroma generala Simovića je povečala število žrtev. Ljudstvo je bilo prepuščeno samo sebi, kajti oblast generala Simovića, ki je doslej samo manifestirala, je s tem trenutkom prenehala delovati. Čez meje Jugoslavije so nemoteno vdrli na ozemlje Jugoslavije nemški tanki. Ker je bilo le malo odpora, je 17. 4. že bila podpisana kapitulacija. Poljska je kapitulirala v 18. dneh, Jugoslavija v 11. dneh. Hitlerjeva bliskovita vojna se je odvijala po programu, česar general Simović in njegovi pomagači niso hoteli vedeti niti razumeti, čeravno so imeli toliko bratovih poročil in razprav na razpolago.

V Zagrebu so se pojavili čez noč ustaši, ki so prišli iz Italije; takoj se je začela njihova strahovlada s klanjem Srbov in Židov.

V Mariboru na severu Slovenije, so Nemci nemoteno vkorakali v mesto; niso še bili pol ure v mestu, že se je prikazala v moji pisarni, kjer sta bili navzoči moji uradnici, nemška tajna policija, Gestapo me je iskala. Uradnici sta povedali, da me ni, ker sem mobiliziran. Opozorjen od brata, ki je dobil na vpogled listo oseb, katere bo Gestapo takoj aretirala, sem vedel da sem na listi in bi naj zato pobegnul preko Grčije v inozemstvo. Tega nisem mogel storiti, ker sem bil mobiliziran. Bil sem samo 24 km od Maribora, v Ptujju, kot rezervni kapetan poveljnik kolodvora. S tem sem si rešil življenje. Gestapo je ves dan aretirala Slovence v Mariboru, jih gonila v jetnišnico poleg sodišča in naslednji dan se je že raznesla vest, da je dvorišče jetnišnice polno mlak krvi ponoči ustreljenih Slovencev. Ljudje so mogli videti, kako so tovorni avtomobili vozili drugi dan krste, iz katerih je curljala kri.

V Beogradu sta se oba generala z nekaterimi pučisti komaj rešila s pobegom v Anglijo na letalih; to je bila edina pomoč, katero je mogel nuditi Churchill, da so se rešili pučisti z mladim kraljem.

Oba generala v Londonu nista bila nikakor sprejeta kot heroja, nista pomenila nič, da prav nič in dalo se jima je razumeti, da velja za nju izrek: "Zamorec je storil svojo dolžnost, zamorec lahko gre."

Zastoj je čakala Jugoslavija, da se bo iz teh generalov izcimil kakšen De Gaulle, Sikorski, Giraud, KČnig, ki bo dvignil našo poteptano domovino zopet do ugleda in ponosa.

Jugoslavija je postala torišče za uničevanje nedolžnega prebivalstva. Na državnem teritoriju Jugoslavije je bilo v drugi svetovni vojni preko dva milijona žrtev, kolikor bi jih niti ne imeli, če bi nam bila dana možnost, da se normalno in na vojaški način borimo na strani zaveznikov. Ta priložnost nam je bila vzeta z nepremišljenim korakom pučistov dne 27. marca 1941. Največ žrtev je zahtevalo medsebojno klanje, ko je bilo poklanih čez 700.000 Srbov in 60.000 židov; skoraj vsi židje, kar jih je bilo v Jugoslaviji.

Leta 1945, na koncu vojne, pa se je Churchill točno držal svojega ciničnega izreka Macleanu, da ga pač malo briga, kakšen bo režim v Jugoslaviji po končani vojni ter je mirno gledal, da je Jugoslavija iz enega totalitarnega režima padla v drugega ter da že od leta 1941, po vpadu Hitlerja v Jugoslavijo, prebivalstvo ne uživa več svoboščin, katere je imelo pred vojno. Padel je preko Evrope železni zastor (tudi po Churchillovi zaslugi) in Churchill je priznal, da je storil največjo napako v drugi svetovni vojni, da je podpiral Tita.

Churchill si je dovolil v Londonu slično šalo z mladim kraljem, kot so to napravili pučisti v Beogradu, ko so pustili na radiu govoriti tujega človeka brez vednosti mladega kralja. Po napadu Nemcev na Jugoslavijo so se kmalu pojavile med ljudstvom fotografije, na katerih sta bila fotografirana Churchill in sovjetski poslanik Majski, na sredi med njima je stal kralj Petri II in pod sliko je bilo sledeče besedilo: "Veličanstvo, po končani vojni se boste vrnili v povečano Jugoslavijo". Ta fotografija bi naj dvignila pogum obupanega prebivalstva. To fotografijo sem hotel na vsak način imeti po končani vojni in sem jo iskal neutrudljivo pri vseh angleških ilustriranih listih in pri agencijah, dokler nisem dobil sporočila, da ta slika ni avtentična in da se Churchill in Majski nikdar nista fotografirala z mladim kraljem, ampak da je to bila spretna propagandna fotomontaža za "bedaste Balkance," za katere nas je Churchill imel in z nami tudi tako ravnal.

Ave Churchill, illusi morituri te salutant!

Uredniku Klica Triglava.

Pošiljam 100 šilingov za naročnino, od česar naj gre 20 šilingov v riskovni sklad. Čeprav se v kakšni mali stvari čisto ne strinjam s članki, ki jih KT prinaša, moram priznati, da sem vedno vesel, kadar pride in da številko z zanimanjem preberem. Za Slovence bi bila velika škoda, če bi Klic prenehal klicati. Želim, da bi se še naprej prizadevali za objektivno poročanje o dogodkih, kar je postalo v zadnjih letih vedno bolj redka cvetka na časnikarskih poljanah.

L. C., Avstrija

* PISMA UREDNIKU /nadaljevanje z 2. strani/

loči, če se hoče polno državno neodvisnost ali pristop lastne države k širši skupnosti, odnosno njen izstop iz ene in vstop v drugo tako skupnost.

Izvedba te pravice mora biti zavarovana s sporazumom demokratičnih predstavnikov zainteresiranih strani."

Naša zveza ni nikoli odstopila od teh osnovnih načel. Toliko v vednost dr. Ivu Tomiću.

Rastko Marčetič,

tajnik Srpskog demokratskog saveza

Uredniku Klica Triglava.

Pozorno sledim vašim uvodnikom in člankom dr. Ljuba Sirca o hrvaškem vprašanju, 100% se strinjam z vsebino. Skrajni čas je, da bi tako Srbi kot Hrvati razumeli strašno nevarnost, ki preti enim in drugim: v negotovih prilikah njihove meje ne bodo varne pred tujci, špekulacija s tako negotovostjo samo podaljšuje današnje stanje in ovira evolucijo v rešitev z mirnimi sredstvi. Jasno je, da ljudi doma taka alternativa (z državljsko vojno) ne privlači, pa se zato raje ogrevajo za status quo, ker pač drugega izhoda ni. Vaš komentar o navadah hrvaškega tiska ni zame nič novega. HRVATSKI GLAS, DANICA ali NOVA HRVATSKA (po moji izkušnji) ne bodo objavile članka, če ni to v korist hrvaškemu interesu, o čemer prizadeti uredniki pač sami odločajo. To zadeva seveda že demokratska načela in časopisno etiko, da je treba slišati tudi drugo stran. Omenjeni časopisi enostavno ne objavijo slovenskega komentarja kot odgovor na kak članek, ki so ga objavili. Čikaška DANICA je na primer 17. februarja 1978 javno povedala, zakaj je odklonila objavo nekega članka: "Hrvatskim interesom za hrvatske bralce ne odgovarja, če Slovenec piše o odnosih Hrvati-Slovinci z jugoslovanskega stališča. S slovenskega stališča, da: Tako DANICA, ki si seveda sama lasti pravico soditi, kakšno je "slovensko stališče", ker ona pač bolje ve kot pa sami Slovenci. Seveda pa tega ne gre jemati preveč resno, ker je gotovo tudi med Hrvati dovolj treznih ljudi, ki drugače gledajo na odnose med posameznimi narodi Jugoslavije. Morda je to celo tiha večina.

Peter Urbanc

Uredniku Klica Triglava.

V prilogi vam pošiljam kopijo mojega pogovora pred 20 leti s sodelavcem vašega časopisa, ki ga je KT objavil in katerega sem jaz s ponatisom potem na široko razširil med Hrvati v mnogo tisoč izvodih.

Ker vas ta vprašanja zanimajo tudi danes, izjavljam, da nimam kaj dodatni niti odvzeti moji takratni izjavi.

Dr. Juraj Krnjević

/Zaradi pomanjkanja prostora v današnji številki, to pot ne morem ponovno objaviti Farkaševega intervjuja z dr. Krnjevićem, a bom to storil v mesecu maju. Ur./

MITI IN RESNICA O
SLOVENSKI ZGODOVINI

8.

DELI VELIKE KARANTANIJE

Velika Karantanija je združevala vse slovensko ozemlje, delila pa se je v mejne grofije, ki jih imenujemo tudi marke ali krajine. Razen Veronske marke, so Slovenci naseljevali v celoti ali le deloma vse različne dele te nove administrativne enote rimsko-nemškega cesarstva. Jedro Velike Karantanije je bila poznejša Vojvodina Koroška, ki ji je pripadala okolica Lienza in del gornje Mure na severu, ne pa Kanalska dolina in okolica Beljaka, ki sta bili do leta 1000 pod Furlanijo. Druga velika pokrajina je bila Karantanska marka, ki je obsegala ozemlje ob srednji Muri (graško ravnino), in so se ji pozneje pridružile grofije, ležeče severno od današnje Koroške ob gornji Anizi (Enns) in gornji Muri. To so bile Aniška, Judenburška, Leobenska, Muriška in pozneje še Pittenska grofija. Ko so se prve štiri grofije pridružile Karantanski marki, je bila položena osnova za novo deželo Štajersko. Med Mariborom in Ptujem je nastala na obeh bregovih reke Drave Dravska ali Ptujška marka. Savinjska krajina je obsegala ozemlje ob reki Savinji, vso Šmarsko-Rogaško-Kozjansko okrožje ter ozemlje ob spodnji Krki, južno od Save. Del Savinjske marke južno od Save se je pozneje imenoval Slovenska marka in je postal del Kranjske. Kranjska mejna grofija je obsegala Gorenjsko, Ljubljansko kotlino in zapadni del Dolenjske. K Veliki Karantaniji je pripadala tudi Istra s Trstom, k Furlaniji pa vse slovensko ozemlje zapadno od stare italijansko-jugoslovanske meje iz leta 1939, to se pravi Goriško, Beneška Slovenija in do leta 1000 še Kanalska dolina in okolica Beljaka.

Kot sem že večkrat nakazal je nastanek novih mark verjetno tesno povezan s ponovnim osvajanjem ozemlja izpod madžarke oblasti. Savinjsko marko so na primer najbrže osvobodili predniki Heminega rodu. Njen mož in sin nista le upravljala novega ozemlja, temveč sta prejela večino tega ozemlja v svojo last ali alodij. Najbrže je bil sličen tudi nastanek drugih mark.

Velika Karantanija je obstajala malo časa, le četrto stoletja, od 976 do 1002. Po letu 1002 je bila samo še političen okvir. Njeni deli so se začeli politično cepiti in osamosvajati, kar se je nadaljevalo vse enajsto stoletje. V dvanajstem in trinajstem stoletju pa so se začeli posamezni deli ponovno združevati pod vodstvom novih dinastičnih družin. Tako so nastale in se počasi razvijale nove politično-upravne enote, na katere je bil razdeljen slovenski narod do leta 1918.

Zavest skupnosti vseh alpskih Slovanov in njihovo

skupno ime Karantanci, ki se je prvič utrdilo v drugi polovici devetega stoletja za časa Arnulfa, je zadel prvi veliki udarec s porazom bavarsko-karantanske vojske pri Bratislavi leta 907. Karantanska zavest se je ponovno okrepila v Veliki Karantaniji, je pa začela medleti konec enajstega in v dvanajstem stoletju, dokler ni popolnoma izginila. Karantanci pa so se začeli smatrati za Korošce, Štajerce in Goričane, torej za pripadnike novih politično-administrativnih enot, na katere je razpadla Velika Karantanija.

Ko govorimo o nastanku novih dežel Koroške, Štajerske, Kranjske, in Goriške, ali bolje o razpadu Velike Karantanije na te dežele, se nehote pojavi pred nami primerjava z Vzhodno marko, to je bodočo Avstrijo. Obe administrativni enoti, Velika Karantanija in Vzhodna marka sta nastali leta 976, njun bodoči zgodovinski razvoj pa je diametralno nasproten. Leta 976 je bila Vzhodna marka nižja po položaju, saj je bila le marka, in manjša po ozemlju od Velike Karantanije, vendar so Babenberžani povečali njeno ozemlje, jo povzdignili v vojvodino ter utrdili v njej svojo oblast. Postali so prava dinastična družina v Avstriji in pozneje tudi v Štajerski. Nazivali so se tudi gospodje Kranjske. Na drugi strani pa se ozemlje Velike Karantanije manjša, manjša postaja tudi oblast karantanskega vojvode. Vsak zgodovinar bo takoj vprašal, zakaj. Zakaj ta različen razvoj? Medtem ko bom razpravljal o nastanku posameznih dežel in plemiških družin, ki so igrale glavno vlogo v posameznih deželah, bom nakazoval in podčrtaval tudi tiste silnice in dejavnike, ki so prispevali k delitvi in razkroju Velike Karantanije, na drugi strani pa položili temelje novim deželam. Na koncu pa bom vse glavne silnice in dejavnike strnil v sumarično primerjavo z razvojem v Avstriji, in skušal odgovoriti na vprašanje, zakaj ta različen razvoj.

Koroška

Koroška je bila jedro Velike Karantanije in se je delila v tri grofije. Na zapadu je bila Lurnska grofija, ki je segala do Beljaka. V sredi se je razprostirala Brežka grofija, ki je obsegala ozemlje reke Krke in gornje Mure. Na vzhodu pa je bila Podjunska grofija s Podjuno in Labodsko dolino. (Glej Hugo Hantsch, Die Geschichte Oesterreichs, /Zgodovina Avstrije/, I del, 4 dop. izdaja, Graz [1959], zemljevid, str. 32-33.) Iz tega središča, ki ga Madžari niso zavzeli, so v drugi polovici 10. stoletja različne plemiške rodbine osvobodile ozemlja mejnih grofij in zavladaile nad njimi kot mejni grofje. Ker pa so imeli mejni grofje ali krajišniki večjo avtonomijo kot navadni grofje, zato tudi oblast karantanskega vojvode ni bila enaka nad vso Karantanijo. Počasi so se mejne grofije osamosvajale, karantanski vojvoda pa je postal omejen na Koroško in tako postal iz karantanskega le še koroški vojvoda. Proces je bil zelo počasen. Iz virov lahko razberemo le to, da sta bila v 11. stoletju oba naziva v rabi, vendar je prevladoval karantanski vojvoda. Šele v 12. stoletju se vedno pogosteje rabi koroški, dokler ne ostane le ta v rabi. V tej zvezi je treba poudariti, da je karantanski vojvoda upravljal Veronsko marko do leta

Prav tako se moramo zavedati, da je bila vojvodska oblast od leta 976, ko je bila Velika Karantanija ustanovljena, pa do leta 1077, torej prvih sto let, večinoma v rokah cesarjevih sorodnikov. Izvzetih je le triindvajset let, ko je vladal domačin Eppensteinec (1012-1035). Ker so se cesarjevi sorodniki hitro vrstili in niso imeli podpore med domačim plemstvom, zato je bila vojvodska oblast šibka in se ni mogla razviti v dedno. Mnogi vojvode niso vladali niti do konca svojega življenja. Še bolj se je krčila vojvodska oblast, ko je cesar Henrik II. leta 1002 izvzel izpod vojvodske oblasti vzhodne mejne grofije ali marke in jih podredil direktno sebi. Pa tudi v zapadnem delu Karantanije, posebno na Koroškem, je bila vojvodska oblast omejena, ker so skoraj vsa cerkvena gospodstva in mnogo visokega plemstva uživali posebne imunitetne pravice. Bili so neposredno podrejeni cesarju, bili so torej njegovi in ne vojvodovi vazali ter smeli imeti svoje lastno sodstvo in upravo. Radi tega se fevdalna piramida nikoli ni razvila, niti na Koroškem niti v drugih delih Karantanije. Med cerkvena gospodstva z važnimi imunitetami v zapadnem delu Karantanije so spadala, poleg važnejših samostanov, posebno posestva salzburških, freisinskih, brixenskih in bamberskih škofov ter oglejskih patriarhov. Med visoko plemstvo, ki nosi naslov grofov, ne da bi upravljali kako administrativno grofijo, in je direktno podrejeno cesarju, pa so spadali Hemin rod, Eppensteinci, Spanheimi, Trušenjski, Bogenski, Vovbrški, Višnjevorki, morda Trebenjski na Koroškem ter grofje od Malte in Strmca, pozneje še Goriški. Mogočni so bili tudi Lurnski grofje in Ortenburžani na zahodnem Koroškem. Nasledniki prvih so bili Goriški grofje, ki so si pozneje pridobili tudi Goriško in Tirolsko.

Prvi "domač" vojvoda

Zaradi zavojevanja novih ozemelj, se je položaj domačega plemstva močno utrdil. Tako so v začetku 11. stoletja plemiči začeli zahtevati, da postane domačin karantanski vojvoda. Pri tem so igrale prvo vlogo tri najmogočnejše rodbine, rod sv. Heme, Sempt-Ebersberški in Eppensteinci. Kot že vemo, je bil rod sv. Heme starejši od Eppensteincev, saj se je haselil na Koroškem že konec devetega stoletja, torej še pod karolinško vlado. Njihova strnjena posest pa je ležala na Koroškem, v Savinjski marki/na Kranjskem. Imeli pa so posestva tudi po drugih delih Karantanije. Sv. Hema je bila potomka Svetopolka, ki je leta 895 prejel v last (alodij) obširna posestva ob Krki in v Brežah, bila pa je tudi v sorodstvu z bavarsko vojvodsko družino Liutpoldincev in preko nje po ženski liniji s samimi Karolingi. Ker pa so bili Karolingi v sorodstvu s saško dinastijo, zato je razumljivo, da jo Sas cesar Henrik II. imenuje svojo nečakinjo. (F. Kos, Gradivo, III, št. 35, 36, str. 24-25). Ponovno lahko vidimo, kako se je slovenska kri pomešala s krvjo najvišjih vladajočih rodbin. Hemin mož Viljem pa je bil potomec onih Viljemovcev, ki so se borili z Velikomoravci in tekmovali z Aribonci za oblast v deželah ob Donavi. Viljemovi predniki so najbrže prejeli alodij-

ska posestva v trušenjski dolini na vzhodu današnje Koroške, tudi že konec 9. stoletja. Hemin sin Viljem II. je združil obojno posest in bil breški grof ter mejni grof Savinjske krajine. Večina ozemlja obeh grofij je bila tudi njegova osebna last, to je alodij. Poleg tega je imel posestva v dolini zgornje Mure, pa tudi na Kranjskem, kjer so bili kranjski mejni grofje njegovi sorodniki Sempt-Ebersberški. Ti so bili staro bavarsko plemstvo, ki se je naselilo v Karantaniji že v karolinški dobi. Mogočen rod so bili Eppensteinci, čeprav se omenjajo prvič šele leta 970, torej skoraj sto let po Heminem rodu in po Ebersberškim. Eppensteinci so imeli strnjeno posest v grofijah ob gornji Muri, njihova zemljiška posest pa je bila raztresena tudi po Koroški in drugod. Največ posesti in politične moči pa so imeli na ozemlju bodoče Štajerske, kjer so bili mejni grofje Karantanske marke.

Po smrti vojvode Konrada I. leta 1012 se je cesar Henrik II. vdal zahtevam domačega plemstva ter imenoval Adalbera Eppensteinskega, kot prvega domačina, za vojvodo. Ker je bil Adalbero že prej mejni grof Karantanske marke, sta se ta in Karantanija ponovno združili. Ni pa popolnoma jasno, zakaj se je cesar vdal plemiškim zahtevam. Ali se je Hemin rod povezal z Eppensteinci in drugim plemstvom in dosegel od svojega sorodnika, cesarja Henrika II., da je domačin postal karantanski vojvoda, in sta se tako združila dva glavna dela stare Karantanije? Ali je morda prav zato, da je prišlo do združitve, Hemin rod pristal na to, da so Eppensteinci, ne pa oni, postali karantanski vojvode? Domneva, da je cesar hotel izigrati dve najmočnejši plemiški družini, ni toliko verjetna, ker je z imenovanjem Adalbera za karantanskega vojvodo ravno združil dva velika dela stare Karantanije ter s tem povečal moč karantanskega vojvode. Ali je bilo možno, da je prišlo do te združitve na pritisk Eppensteincev in njihovih pristašev na eni strani in proti volji Heminoga rodu na drugi? Ali se ne bi v zadnjem primeru cesar Henrik II. bolj oziral na želje svojih sorodnikov, to je Heminoga rodu, kot pa na Eppensteince? Morda bomo kdaj v bodočnosti odkrili kak novi vir in nam bo mogoče odgovoriti na vsa ta vprašanja.

Ko je po smrti Henrika II. zasedel cesarski prestol Konrad II. (1024-1039), ki je pripadal novi Salijski dinastiji, so se v celoti spremenile tudi politične razmere v Karantaniji. Leta 1012, ko je Adalbero Eppensteinski postal karantanski vojvoda, se je za to mesto potegoval tudi Konrad, sin rajnega vojvode Konrada I. (1004-1011). Važno je, da sta oba Konrada bila člana Salijske dinastije, to je iste dinastije kot novi cesar Konrad II. Zato je Adalbero in vse karantansko plemstvo lahko slutilo, da bo novi cesar skušal postaviti za karantanskega vojvodo svojega sorodnika, ki mu je bilo tudi ime Konrad. Da bi to preprečil, se je vojvoda Adalbero zvezal s Hrvati in "Mirmidonci" (verjetno Madžari), vendar ga je cesar Konrad II. prehitel. Leta 1035 je proglasil nad Adalberom interdikcijo in ga odstavil, za novega karantanskega vojvodo pa je postavil svojega bratranca istega imena, ki je nato vladal kot vojvoda Konrad II. (1036-1039). Tiste dni, ko je Konrad postal novi vojvoda, pa je bivši karantanski vojvoda Adalbero ubil

Viljema II., sina grofice Heme.

Avstrijski zgodovinarji (glej n. pr. Zöllner, Geschichte Österreichs, 4. izd., str. 100) se še vedno opirajo na staro izročilo, da so Viljema II. in njegovega brata ubili breški rudarji, ne pa Adalbero, čeprav Annales Hildesheimenses, ki so zelo zanesljiv vir, jasno pravijo, da je Adalbero ubil grofa Viljema ("... Adalbero Willelimum comitem interfecit..."). (F. Kos, Gradivo, III, št. 96, str. 66). Za nas je važnejše vprašanje, zakaj je Adalbero ubil Viljema. Na to in na druga vprašanja radi pomanjkanja virov ne moremo odgovoriti, lahko pa ugotovimo. Možno je, da se Viljem II ni hotel pridružiti uporu, ali pa mu je bil Hemin rod že od vsega začetka nasproten in se je hotel maščevati.

Usoda Heminoga rodu

Sv. Hema je nato podedovala svoje in moževo imetje in velik del izročila različnim cerkvenim ustanovam. Hema je ustanovila v Krki ženski samostan in sezidala cerkev ter ju bogato obdarila. Sama je stopila v ta samostan in malo pred smrtjo prepustila še velik del svojega premoženja salzburški nadškofiji. Ko je leta 1072 salzburški nadškof Gebhard ustanovil krško škofijo, je samostansko zgradbo, cerkev in pripadajoča zemljišča, kakor tudi del salzburškega premoženja, prejela z dovoljenjem Heminoga rodu novo ustanovljena škofija. Še ko je bila živa, so njeno premoženje upravljali trije odvetniki. Switker je upravljal Heminovo premoženje v Krški dolini in v Brežah, to se pravi v breški grofiji, Arbo je bil advokat v Trušenjski dolini, Preslav pa v Savinjski marki. Po takratnem običaju lahko sklepamo, da so bili vsi trije njeni ali moževi sorodniki. Grof Askvin, ki ga viri izrecno omenjajo kot njenega sorodnika in odvetnika, pa je bil verjetno njen svetovalec in glavni odvetnik. Njeni sorodniki so tudi po njeni smrti obdržali odvetništvo nad premoženjem, ki ga je Hema podelila cerkvi ter upravljali Savinjsko krajino kot mejni grofje. (Glej F. Kos, Gradivo III, št. 124, 125, str. 85-87, in št. 129, 130, str. 92-94, ter št. 263, 266, 268, 269, str. 159-62, 163-65.)

Ko je po treh letih, leta 1039, vojvoda Konrad II. umrl, ni novi cesar Henrik III. (1039-1056) skoraj deset let imenoval novega vojvode. Od leta 1047, ko je imenoval Welfa iz Švabske za novega vojvodo, pa do leta 1077, so imeli vojvode le uradniški značaj. Preživeli so večino svojega časa v cesarskem spremstvu in niti Welf niti njegovega naslednika, Konrad III. Lotariški (1056-1061) in Bertold iz rodbine Zaehringov, niso prišli v Karantanijo, ker jim tega domače karantansko plemstvo ni dovolilo. Leta 1077 pa je novi cesar Henrik IV. (1056-1106) odslovil vojvodo Berolda, ker je bil na papeževi strani, in se vdal zahtevi domačega plemstva, da naj bi postal vojvoda domačin. To se je strinjalo z njegovo politiko, s katero si je hotel pridobiti v svojem boju za investituro s papeži čim več podpore med domačim plemstvom, posebno na ozemlju, ki je igralo tako važno vlogo na prehodu iz nemških dežel v Italijo. Novi karantanski vojvoda je postal Liutold Eppensteinski, ki je bil

Adalberov vnuk. Tako so se Eppensteinci ponovno povzpeli do ugleda in veljave, omejiti pa so se morali le na zapadni del Karantanije, kajti Karantansko marko so takrat že upravljali Traungavci ali grofje iz Steyrja.

Pomen Heminoga rodu za Slovence

Ko govorimo o Heminem rodu, naj pripomnim, da bi se moralo govoriti in pisati o sv. Emi in o Eminem rodu. Saj je Hema le poslovenjenje nemške besede Hemma. Kolikor mi je znano, smo ji Slovenci vedno rekli Ema. Tako so jo ljudje častili skozi stoletja in ji zgradili cerkev sv. Emie, v šmarskem okraju, to je v osrčju ozemlja severno od Save, kjer je Hemin rod gospodoval, in kjer sta nato imeli velika posestva krška in salzburška škofija, ki so jih dobili od sv. Heme. Zato sem že preje hotel predlagati, da se začne uporabljati oblika Ema namesto Hema. Seveda posameznik lahko le predlaga. Pa povrnimo se k naši oceni Heminoga rodu.

V enajstem stoletju je domovinska zavest karantanskega plemstva dozorela, vendar je zgodovinsko Karantanija zamudila priliko, da bi se razvila v slovensko vojvodino. To je zamudila tako iz političnega kot demografskega ozira. Politično se je centralna oblast ojačala in nastajanje plemenskih vojvodin je prenehalo. Po ponovni osvojitvi ravninskega sveta, se je začela tudi velika kolonizacija tega ozemlja z večinoma bavarskimi kmeti. Na ta način se je sestava etničnega prebivalstva v bivši Karantaniji spremenila, kar je tudi otežkočalo razvoj v to smer. Če bi Adalberu na začetku 11. stoletja uspelo, da bi obdržal oblast v svojih rokah, bi morda ostalo vse slovensko ozemlje združeno in bi se ohranila skupna zavest. Druga nesreča za Slovence pa je bila, da je Adalbero nato ubil Viljema II.. Ta in njegovi nasledniki bi imeli vso možnost, da bi razvili svojo veliko alodialno posest v novo deželo, ki bi združevala vse Slovence ali pa vsaj veliko večino. Saj je Viljem II. lastoval strnjeno ozemlje od gornje Mure na današnjem gornjem Štajerskem, preko današnje centralne Koroške z Brežami, Krko in Trušnjami, dve tretjini Savinjske marke ter velika stranjena posestva na Kranjskem; leta 1045 bi pa še podedoval krajišništvo nad Kranjsko od svojih sorodnikov Ebersberskih. Tako pa so dobršni del tega posestva dobile razne cerkvene ustanove po Hemin smrti. Hemin rod je bil še mogočen do konca borbe za investituro, do začetka 12. stoletja. Slovenska zgodovinarja Milko Kos in Bogo Grafenauer opozarjata, da je šele zmaga papeške stranke strla moč Heminoga rodu, ki je bil na cesarski strani. O Heminem potomcu Starhandu, ki je bil mejni grof v Savinjski krajini in njegovem bratu Werigandu, ki je bil odvetnik Krke, pravi pisec salzburške kronike okoli leta 1100, da sta bila ta dva brata najmočnejša gospoda vse Karantanije in nobeden človek se jima ni drznil ugovarjati. Toda po zmagi papeške stranke v Karantaniji sta izgubila vso moč. Z lahkoto so ju premagali Spanheimi, ki so se borili na papeški strani. (Glej F. Kos, Gradivo, III, št. 417, str. 247). Heminim naslednikom niso bili več savinjski mejni grofje

/Nadaljevanje na 15.strani, 2.stolpec v sredini ●/

O DEMOKRACIJI POD KLADIVOM NA NAKOVALU

Od naših sodelavcev

Poleg delegatskih volitev, ki so se marca meseca pričele v temeljnih organizacijah združenega dela in naj bi se zaključile v maju mesecu v skupščino SFRJ, so 3. aprila pričeli in 5. aprila končali v Ljubljani 8. kongres Zveze komunistov Slovenije. Nanj so se pripravljali že več mesecev, pa ne samo v partijskem okviru, ampak prav na široko, kar naj bi dokazalo ljudsko vdanost partiji, - čeprav je to dejansko samo potrdilo, da je partija javna ali prikrita alfa in omega vsega dogajanja v Sloveniji, kjer kakih 5% (na veliki boben oznanjen doseg 100.000 članov partije) oblači in vedri dvema milijonoma kmetov, ki kaj drugega tudi biti ne morejo...

Nekaj izjav iz preteklih mesecev, ki jih nismo zaradi obilice druge snovi mogli prej objaviti, pokaže, kako ljubljenski voditelji prebrisano zonglirajo z demokracijo, samoupravljanjem in volitvami.

PLURALIZEM PO RIBIČIČEVO

V noveletni številki beograjske BORBE je bil objavljen intervju z Mitjo Ribičičem, ki je med drugim razložil, kako si predstavlja novo vlogo partije v duhu Kardeljevega "pluralizma samoupravnih interesov". Ribičič pravi: "Delujoč znotraj fronte organiziranih socialističnih sil, znotraj celokupnega samoupravnega sistema, vstopa zveza komunistov v delegatske volitve z okrepljenim zaupanjem v osnovne delovne sloje, ki živijo od sadov svojega dela, ki se samoupravno povezujejo v sistemu združenega dela in vežejo svojo bodočnost s perspektivami vse družbe.

"Na tej osnovi pojde zveza komunistov v še ostrejšo idejno diferenciacijo proti silam liberalizma, malomeščanstva, raznih pritiskov v smeri političnega pluralizma, to se pravi vseh sil, ki na en ali drug način hočejo manipulirati z delovnimi ljudmi, se postaviti nad njih in odločevati v njihovem imenu. Istočasno bomo zaostriili tudi boj proti drugi skrajnosti, tako imenovane trde roke, kajti ta ne pomeni nič drugega kot drugačno obliko političnega pluralizma v enopartijski varianti. V tako zaostranje se podajamo zavestno, ne samo zaradi prihodnjih kongresov temveč sploh, ker želimo, da bo zveza komunistov v idejno-političnem pogledu 'čista' in močna, tako da jo razni sopotniki revolucije, ki jim gre samo za njihove ozke interese in ne za interese delavskega razreda in delovnih ljudi sploh, ne bodo mogli zrivati na obrobje družbenega dogajanja," je povedal Mitja Ribičič.

PARTIJA IN NJENA VLOGA (po Ribičiču)

O pripravah na partijske kongrese in delegatske volitve je bilo govora na sestanku aktiva novinarjev -poročevalcev v Ljubljani 17. januarja. Predsednik republiške konference SZDL Mitja Ribičič je spregovoril

o "splošnih značilnostih trenutka". Povedal je, da je "neuvrščenost postala razredna komponenta boja za socializem v svetu". O zvezi komunistov pa je rekel tole: "ZKJ ima danes tri glavna in temeljna področja svojega neposrednega vodilnega vpliva na jugoslovansko družbo. Prvič je njen vpliv na državo v takoiimenovanem spoju partijskega in državnega aparata na ključnih pozicijah diktature proletariata, tam, kjer je treba skrbeti za odnos in razpored sil in kjer je država še vedno močan dejavnik vpliva na družbeno zavest in na politiko naše države in družbe. Drugo področje ZK je njen direktni vpliv v temeljnih organizacijah združenega dela, v celotni organizaciji združenega dela, kjer neposredno lahko vpliva na to, da bo delavec sam postal nosilec, subjekt samoupravljanja, da se bo uresničilo načelo, da ne upravlja več nekdo v imenu delavskega razreda, ampak da upravlja delavski razred sam. To je eno najbolj pomembnih področij dela ZK - skupaj z zvezo sindikatov kot drugo najmočnejšo delavsko organizacijo. Tretje področje vpliva ZK je njena vloga v fronti organiziranih socialističnih sil v SZDL, v družbenopolitičnih in drugih organizacijah, ki so združene v SZDL."

ŠETINC O PLURALIZMU

O samoupravnem interesnem pluralizmu je pisal tudi sekretar ZKS Franc Šetinc v DELU 4 februarja. "Političnega sistema seveda ne dograjujemo kot nekaj, kar samo po sebi rešuje vse težave. Tu in tam se že pojavljajo težnje, da bi Kardeljevo delo 'Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja' študirali kot knjigo, ki daje vse odgovore na vprašanja, s katerimi se srečujemo v življenju. Pojavlja se nevarnost fetišiziranja," je zapisal Šetinc.

"Zakaj smo začeli razpravo o političnem sistemu in kakšen je samoupravni interesni pluralizem? Tu in tam so se pojavila celo mnenja, da je to družbena revitalizacija pluralizma, češ da je bila razprav o tem ponudena že v obdobju liberalizma, odtlej pa o tem nismo več govorili, ker da je bilo prezgodaj. Mislim, da ni treba posebej omenjati, da lahko te poskuse označimo tudi kot poskus, jalov poskus rehabilitacije liberalizma. V resnici pa ne gre za nikakršno enačenje med pluralizmom, o kakršnem so govorili v obdobju liberalizma, in samoupravnim interesnim pluralizmom. Tedaj so posamezniki mislili na politični pluralizem in celo na konkurenčni boj med, na primer, partijo in sindikati itd. To je bil zametek političnega pluralizma, v katerem so se skrivala znamenja večstrankarskega sistema, odstopanja od revolucionarnih načel, po katerih je človek predstavljen sam po sebi ter svojemu delu in ne prek njemu odtujenih strank. Samoupravni interesni pluralizem pa je naša kontinuiteta."

Šetinc pravi, da niso nikoli trdili, da je v družbi le en interes. "V družbi je treba ustvarjati takšno svobodo, da pridejo do polnokrvnega izraza vsi interesi človeka - tudi religiozni. ... Vrnitev na položaje meščanske družbe ali v druge oblike političnih sistemov v naših razmerah pa je iluzorna. ... Velik mednarodni pomen socialističnega samoupravljanja je tudi v tem, da je v svetu že postalo bolj ali manj jasno, da zgolj

število strank ni merilo demokracije in svobode. Če bi hoteli po vojni pri nas ustvariti večstrankarski sistem, bi to v naših razmerah pomenilo, da se odpovedujemo pridobitvam in sprejetim načelom revolucije. To bi bil velik korak nazaj. Poiskati smo morali tak družbenoekonomski in politični sistem, ki ustreza našim potrebam in zahtevam našega revolucionarnega boja in ki je bil končno, za slovenske razmere, vsebovan tudi v Dolomitski izjavi, sprejeti pred 35 leti," piše Šetinc. K temu bodi pripomnjeno, da so z Dolomitsko izjavo leta 1943. krščanski socialisti, sokoli in drugi v OF sprejeli ne samo nadvlado komunistične partije ampak ji priznali dejanski politični monopol.

VOLILNI NASVETI

Tito si je v Igalu nabiral moči in postajal bolj živahen. Na dvoru je sprejemal posameznike in delegacije in jim delil nasvete. Tako je 1. februarja povedal delegaciji Socialistične zveze, da ima SZDL zdaj "velikansko odgovornost, saj so pred durmi ne le skupščinske volitve, temveč tudi volitve v ZKJ in druge družbenopolitične organizacije. Ko govorimo o volitvah, bi morali v skladu z našim delegatskim sistemom čimbolj prirediti množice, zlasti delavski razred in mladino oziroma člane vseh družbenih organizacij, ki sestavljajo SZDL. Tako bomo opravili najboljšo selekcijo najbolj aktivnih ljudi, ki jim bomo lahko zaupali odgovorne družbene funkcije in zagotovili, da bomo za posamezna mesta poiskali najbolj ustrezne ljudi." Kadrovska politika je "zelo pomembna", da bi zagotovili, da "bodo v skupščini prišli dobri in sposobni ljudje, ne pa taki, ki nam bodo jutri delali težave."

Kadrovska politika je pomembna tudi za razvoj samoupravljanja, je dejal Tito. "Moramo vedeti, kako se izkažejo in kako ravnaajo posamezniki v delovnih organizacijah, ki jih za določen čas izvolimo ne razne dolžnosti." Nekateri "ne razumejo svojih dolžnosti... največja nesreča pa je, kadar se vodilni v tovarnah sporazumevajo s tehnokracijo in ne z delavci. To je zelo nevarna stvar. Tako prihaja do navzkrižja in tudi do ustavitve dela."

Tito je govoril o pomenu SZDL, v kateri bi morali biti gibalna sila komunisti. Govori se, da "se nekateri boje, da se socialistična zveza ne bi na primer spremenila v vzporedno organizacijo ZK. To je neutemeljeno." SZDL šteje 13 milijonov članov, ZK pa skoraj 1,700,000. "Komunisti v SZDL morajo biti kvas, ona gibalna sila, ki pravilno usmerja njeno dejavnost... Vendar pa nekateri ljudje še vedno mislijo, da SZDL ni pomembna ali pa jo imajo za transmisijo ZK, kar je izraz starih dogmatskih pojmovanj. Pravzaprav gre za prizadevanja, da bi ZK odcepili od množic oziroma da bi jo spodrinili iz množic. Toda komunisti morajo tako ravnati, da bodo vsi uvideli, da so v SZDL nujno potrebni, da delajo dobro in pravilno in da to delo rodi sadove."

Tito je opomnil, "Kako pomembno vlogo je odigrala" med vojno ljudska fronta, "ne glede na to, da je bila partija takrat maloštevilna. V ljudski fronti je bilo veliko zavednih ljudi, ki so vedeli, zakaj se bojujejo in za kaj se moramo bojevati. To je bilo zelo po-

membno, saj sami komunisti ne bi mogli vsega tega izpeljati." Tako je tudi danes in zato naj si prizadevajo, da bodo v skupščino prišli ljudje, ki bodo pripomogli k razvoju delegatskega sistema. Dvomi o delegatskem sistemu se morajo razbliniti in treba je opustiti forumsko vodenje. SZDL mora "v največji meri seznaniti ljudi z našo politiko in zastavljenimi cilji." Med vprašanji, ki morajo biti nenehno v središču pozornosti, je nacionalizem. "Pri nas govorimo, da je nacionalizem nevaren, vendar ne delamo tako, da bi ga povsod odločno zatrli," je povedal Tito delegaciji SZDL.

NAPOTKI SEKRETARJEM

V Igalu je Tito 7. februarja sprejel sekretarja izvršnega komiteja predsedstva CK ZKJ Staneta Dolanca ter sekretarje v izvršnem komiteju Toda Kurtovića, Jureta Bilića, Aleksandra Grličkova in Mirka Popovića, ki so mu povedali o bližnji seji centralnega komiteja. Tito jim je po starčevsko delil nasvete, ki so jih sekretarji po svoje predelali in sporočili ljudstvu. Eno najpomembnejših vprašanj, kot je bilo sporočeno ljudstvu, je vprašanje, "kako naj zveza komunistov uresničuje svojo vodilno vlogo in deluje v političnem sistemu socialistične demokracije, ki ga razvijamo, to je kako zagotoviti njeno aktivno in usmerjevalno vlogo v delu delegacij, samoupravnih organov in družbenopolitičnih organizacij." Odgovora ljudstvo ni zvedelo. Povedali so mu le, da je zaradi tega "treba izpopolniti metode delovanja ZK in prilagoditi njeno vlogo novim razmeram. Poseben pomen imajo organiziranost in aktivnost vodstev zveze komunistov." Zadnji stavek je tako tipično Dolančev, da se ga Tito ne bi znebil.

Tito je sekretarjem tudi povedal, da mora ZK "najneposredneje sodelovati v demokratičnem razpravljanju o obstoječih problemih v vseh samoupravnih organih in organizacijah. To seveda pomeni tudi udeležbo v demokratičnem konfrontiranju mnenj" skupaj z drugimi ljudmi. "Komunist kot posameznik seveda nastopa svobodno in enakopravno, toda kot vsak drug samoupravljalec, zahtevamo pa od njega, da s svojimi stališči in delovanjem izraža interese in cilje ZK, za kar je v celoti odgovoren." Tito je poudaril povezanost z množicami. "ZK kot glavni mobilizator množic se bojuje za to, da delovni ljudje odločajo o vseh bistvenih vprašanjih razvoja družbe in združenega dela. V ZK ni dileme o takšni njeni vlogi, toda poiskati bi morali praktične rešitve." O tem se bodo pomenili pred kongresi. "Z razvijanjem demokratičnih odnosov v družbi moramo še naprej uresničevati cilje naše revolucije, nikakor pa to ne sme biti kulisa, za katero bi se skrivale in delovale antisocialistične, protisamoupravne, dogmatske ali liberalistične in druge podobne sile in tendence." ZK naj se posveti izboljševanju dela delavskih svetov, interesnih skupnosti, skupščin, krajevnih skupnosti, družbenopolitičnih in družbenih organizacij, združen in drugih oblik samoupravnega organiziranja. Tudi ta nasvet je zelo Dolančev.

Tito je poudaril odgovornost ZK in vsakega člana. "Poseben pomen imata mesto in vloga osnovne organizacije ZK, ki jo je treba še naprej usposabljanje, da bo še bolj netila spodbude in podžigala akcije komunistov in krepila

njihovo odgovornost na načelih demokratičnega centralizma. Odkriti komunistični dialog in svobodna menjava mnenj sta podlaga za nadaljnjo demokratizacijo odnosov v ZK. S tem se ustvarjajo možnosti za konstruktivno kritiko vseh negativnih pojavov in za spodbujanje samokritike lastnih pomanjkljivosti in napak." Treba je razvijati sistem informiranja. Delovni ljudje morajo krepiti temeljne organizacije združenega dela in njihovo samoupravno združevanje. Komunisti morajo "spodbujati razvijanje samoupravne pobude in zavesti." Potreben je boj za večjo storilnost in za stabilizacijo v gospodarstvu.

Čisto Titov je poudarek na idejnopoličnem usposabljanju komunistov in delovnih ljudi. "Nujno je dobro poznavanje izvornih del marksizma, programa ZKJ in naših teoretičnih dosežkov", toda "prizadevati si moramo, da naši ljudje na podlagi vsega tega samostojno in ustvarjalno razmišljajo in delujejo." Tito je govoril tudi o zapletenih mednarodnih odnosih in poudaril neuvrščevanje ter načela enakopravnosti, neodvisnosti, nevmešavanja in izbire svobodne poti lastnega razvoja.

SEDEM STO TISOČ NOVIH ČLANOV

Seje centralnega komiteja ZKJ so od 10. kongresa postale zelo redke. Komaj peti je 9. februarja v Beogradu določila, da bo 11 kongres letošnjega junija v Beogradu; natančen datum bodo pozneje določili. Odvisen je pač od kongresne dvorane, ki jo z veliko naglico in stroški in deloma z arabskimi posojili grade poleg kongresnega centra Sava v Novem Beogradu. Stane Dolanc je na seji CK v dolgem govoru povedal, da so v razdobju med kongresi sprejeli 700, 000 novih članov, tako da je ZKJ konec leta 1977 štela skupaj 1, 629, 025 članov. Delavcev je v njej pol milijona. Mladih ljudi do sedemindvajsetega leta pa je 600, 000.

Dolanc je dejal, da je 10 kongres "jasno izrazil nesporno, zgodovinsko potrjeno dejstvo, da ima ZKJ odločilno vlogo in odgovornost za nadaljni razvoj naše družbe, v kateri je vodilna in usmerjevalna, idejna in notranja gonilna sila." Potem je poudaril vlogo "subjektivnega dejavnika, predvsem pa zveze komunistov", ki je "nujna ravno zato, ker v kompleksu demokratičnega pluralizma samoupravnih interesov organizirane sile socialistične zavesti in usvarjalnosti, še posebej pa ZK kot idejna in politična avantgarda delavskega razreda in delovnih ljudi, izražajo celoto skupnih, idejnih, političnih, kulturnih ter drugih interesov in ciljev družbe kot njena demokratična in ustvarjalna sila. Zato se tudi vztrajno prizadevamo, da bi bila ZK navzoča povsod, kjer samoupravljalci odločajo, vendar ne kot dejavnik, ki stoji zunaj ali nad samoupravnim sistemom, temveč kot njegova notranja gonilna sila, ki se bo v praksi, z dejanji, nenehno potrjevala prek vsakodnevne akcije samoupravljalcev."

Dolanc je zatrdil, da je "naš delegatski sistem, četudi je zelo na začetku svojega delovanja, že potrdil svojo moč in vitalnost," čeprav še ni opravil "začetne neiznajdljivosti" in se sooča z odporom birokratov in tehokratov. Še enkrat je poudaril, da je "vsakdanje mesto delovanja komunistov v samem sistemu". Oblike in metode dela ZK je treba prilagajati novim razmeram.

"Izrecno pozornost moramo posvetiti graditvi in delovanju osnovne organizacije ZK" ter "moramo še naprej vztrajati pri tem, da imamo osnovno organizacijo ZK - pa čeprav samo treh članov - v vseh okoljih, oziroma v okviru temeljne organizacije združenega dela, v krajevni skupnosti, vasi, šoli itd." Po teh besedah so zvesti komunisti brž začeli ustanavljati osnovne organizacije z veliko vneto.

Dolanc je ponavljal, da se mora ZK vključiti v sistem in "se mora zaradi tega predvsem nasloniti na SZDL in na vse druge družbenopolitične organizacije, zvezo sindikatov, zvezo socialistične mladine in zvezo borcev. Menim, da je aktivnost socialistične zveze zdaj izrednega, celo usodnega pomena." Da bi SZDL opravljala svojo vlogo, "sodim, da mora najprej ZK razčistiti v lastnih vrstah vsa nerazumevanja in kolebanja glede položaja in vloge te najbolj množične demokratične organizacije" in "drugič, da se resno spopade s sektaštvom in sektaškim odnosom do ljudi, ki so za socializem in samoupravljanje, vendar niso komunisti... Socializma ne grade samo komunisti. Naša družba, pa tudi delavski razred, nista sestavljena samo iz marksistov. So tudi ljudje, ki so ideološko naopredeljeni in taki, ki so te ali druge religije, sprejemajo pa našo ustavo in socialistično samoupravljanje... To so vsi občani te in takšne družbe ter imajo pravico in tudi dolžnost, da sodelujejo pri graditvi njene politike, pa čeprav bi se, ponavljam, vedno ne strinjali z ideologijo marksizma in tudi na z vsemi vidiki ZKJ."

Dolanc je govoril tudi o marksističnem usposabljanju članov ZK in gospodarskih vprašanjih, kjer so problemi stari. Omenil je, da gradijo okrog 29.000 novih objektov, a "mnoge od teh investicij so neekonomične in nepotrebne". Širijo se "pojavi nekontroliranega in neracionalnega trošenja družbenih sredstev", a "se zlasti je nevaren pojav birokratizma in njegove španovije s tehotokratizmom". V govoru na 5. seji centralnega komiteja ZKJ je Dolanc orisal tudi znane poglede na neuvrščenost, boj za novi gospodarski red in "različnost razmer in širino boja za socializem" v svetu.

● SLOVENSKA ZGODOVINA /nadaljevanje z 12.strani/

in izgubili so odvetništvo nad cerkvenim imetjem, ki je bilo nekoč njihova last. Večino te posesti so prevzeli Spanheimi, ki so se s tem povzpeli med najuglednejše karantanske plemiške rodbine. Osebnost sem prepričan, da je Hemin rod zadela največja in usodna nesreča, ko je bil Hemin sin Viljem II ubit. Posledica tega je bila, da je Hema tako bogato obdarovala različne cerkvene ustanove, s tem pa razbila rodbinsko imetje. Čeprav so njeni sorodniki še vedno imeli veliko moč in ugled, je vendar manjkala centralna oseba, ki bi upravljala vso preostalo zemljiško posest. Tudi njena svetna posest je bila namreč razkosana med različne sorodnike, ki so zasledovali vsak svojo rodbinsko korist. Zato bi moč njenih naslednikov slej ko prej prenehala prav radi razvejanja Heminoga rodu na različne veje, to pa ne glede na boj za investituro. Ta je razkroj pospešil. Zato smemo zaključiti, da je bil po smrti Viljema II. tudi Hemin rod prešibak, da bi lahko združil vse Slovence.

Samo to smo imeli v mislih v uvodniškem komentarju marca meseca. S kakimi "Butalci" ali njihovo "posplošeno (kolektivno?) krivdo" nima to nobene zveze.

OB 'SKALARJEVEM' ODHODU

V Clevelandu je 3.marca umrl dr. Valentin Benedik, star 82 let. Pred nekaj leti je vstopil v Narodni odbor za Slovenijo na listi Slovenske demokratske stranke, v katero se je vključil v poznih emigrantskih letih; miselno je vedno pripadal liberalni strani slovenske politike, v kateri pa se kot okrajni sodnik ni udeleževal. Deloval je tudi v predvojnem Sokolu; v emigraciji je postal prvi starosta obnovljenega Jugoslovansko-amerikanskega Sokola. Po zlomu Jugoslavije 1941 se je zgodaj odločil za ilegalno delovanje; pridružil se je dr. Nagodetovi Stari Pravdi in pozneje deloval v Narodni legiji.

V slovenski ilegali in pozneje v emigraciji bo ostal bolj poznan kot vršilec dolžnosti načelnika štaba Slovenske armade, t.j. slovenskih 'četnikov'. Njegov predhodnik je bil ppolk. Andrej Glušič, ki so ga Nemci 28.junija 1944 aretirali in pozneje poslali v Dachau. Na to izpraznjeno mesto je potem prišel "major Skalar", kot smo dr. Benedika vsi poznali. Redkim je bilo znano, da je on bil eden od članov interregnuma (1943/44), ki so vodili slovensko ilegalo po porazu v Grčari-
cah, ko se je — po neizogibnem odhodu majorja odn.polkovnika Karla Novaka, dotedanega komandanta za Slovenijo — reševalo vprašanje novega poveljstva slovenske ilegale. Novako-vo mesto je potem za nekaj mesecev zasedel "general Račič", ki ni bil nihče drugi kot general Prezelj, ki je prišel na dan kot general Andrej šele, ko se je *predvidoma* zadovoljivo rešilo vprašanje odnosov med vojaško in politično ilegalo, v kar naj bi seveda tudi spadalo vprašanje slovenskih domobrancev, kar zadeva njihove odnose do ilegale in obratno. Toda že nekaj mesecev po vidovdanskih aretacijah 1944, ko so Nemci hudo ohromili vojaško ilegalo, je prišlo do poslabšanja teh odnosov, kar je potem kulminiralo v formiranju Narodnega odbora, ne da bi bil gen. Prezelj sploh obveščen, kaj se pripravlja. S svojo ustanovitveno izjavo so klerikalni in liberalni politiki praktično obšli i kralja i Mihailovića in zahtevali od Prezlja, da se ilegalo v celoti podredi Narodnemu odboru. Izhod iz take dileme lojalnosti (in dalekovidnosti?) bi bil, - odnosno je bil, - recimo lahak ali enostaven za Avšiča; ne pa za Prezlja, katerega je popolnoma podpiral dr.Benedik; ta je za sestanek celokupnega ilegalnega oficirskega zbora na Notranjskem pripravil predlog spomenice na Narodni odbor, kjer je vojaška ilegala popustila,

kar je bilo mogoče popustiti ter osnovno priznala politikom vlogo, ki se je tedaj zdela zdrava in nujna za nemoteno in plodno razmerje med politikom in vojsko. Toda politiki so spomenico odklonili. Zato je moč reči, da odnosi med eno in drugo ilegalo niso bili urejeni vse do konca vojne. Na zunaj je bil sicer pozneje sklenjen ob prihodu Mihailovičevega delegata gen.Damijanovića in srbskih protikomunističnih edinic v Slovenijo nekak sporazum, po katerem naj bi Prezelj poveljeval združenim protikomunističnim oddelkom, vendar pa to v praksi ni nikoli delovalo.

Narodni odbor je proglasil Slovensko narodno vojsko, postavil Krenerja za poveljnika in se ob koncu vojne umaknil na Koroško; Damianovič in Prezelj pa sta z ostalimi oddelki kr.jugoslovanske vojske prekoračila v Gorici Sočo.

Treba je reči, da tako Prezlju kot Benediku ni nikoli prihajalo na misel, da bi recimo vojska vodila svojo politiko. Toda bila sta ujeta v dilemo lojalnosti do kralja, ki sta ga oba priznavala za vrhovnega komandanta, in do generala Mihailovića, ki je nazadnje kot kraljev opolnomočenec vodil oboroženo borbo rojalistov, če tako rečemo. Prav to "vlogo suverena" pa si je lastil Narodni odbor za Slovenijo. In tu je potem začelo razhajanje med enimi in drugimi, z vsemi osebnostnimi in perifernimi podrobnostmi, ki so prvemu nujno sledile.

S časom, zlasti po množičnem emigriranju v prekomorske dežele, se je ta osnovna ost v odnosih olajšala, kar je mor-
da kulminiralo, ko je dr.Benedik sprejel povabilo in vstopil v Narodni odbor za Slovenijo. Prijateljem je ta korak obrazložil, češ da je prišel do jasnega zaključka, da Narodni odbor vodi jugoslovansko politiko.

Kot pravnik je bil dr. Benedik izredno vesten in je svoj poklic jemal zelo odgovorno; pomišljal bi prevzeti mesto višjega sodnika, če bi mu ga ponudili. Iz spoštovanja do njegovega značaja, čeprav smo se v nekaterih vprašanjih razhajali, osebno ali skupinsko, smo ga javno predložili za predsednika Tiskovnega sveta. Ta naj bi razsojal v pritožbah in sporih, ki nastanejo med tiskom in posamezniki odn. skupinami, pa tudi med samimi časopisi. Formiranje takega sveta bi bilo kajpak odvisno od pristanka vseh ali vsaj večine zdamskih listov. Žal, našega predloga nihče ni vzel resno odnosno ni niti dojel njegove dalekosežnosti. Tako tudi dr. Benedik v svojih poznih letih, dokler je bil še čil in zdrav, ni mogel opraviti posla, za katerega je brez dvoma imel vse moralne kvalifikacije. In kot tak bi tudi lahko mnogo več doprinesel h konsolidaciji slovenskega zdomstva kot pa je to mogel storiti s svojim članstvom v Narodnem odboru.

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD, ENFIELD, MIDDX. ENGLAND Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih

Avstralija	5.00 (8.00)	Francija	25.00	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.00	Italija	3000.-	Nemčija	16.00
	U.S.A.	6.00 (9.50)	Vel.Britanija	2.20	

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti. Južna Amerika: 2 funta (sterling), letalsko 3 funti, odn. temu odgovarjajoča valuta.

Naročnino v Sev. Ameriki je treba poslati na naslov: Mr T. Kremžar, 11047 - 110 Street, Edmonton, Alta, Canada.

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno pošto nakaznico po navodilu uprave; v ostalih državah po navodilu uprave.

Klic Triglava prodajajo:

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan
v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.
v Celovcu: Mohorjeva knjigarna, Viktringer Ring 26.